> **Қасым-Жомарт ТОҚАЕВ,** ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ПРЕЗИДЕНТІ:
>
> Ұлы Абай «Біріңді қазақ бірің дос, көрмесең істің бәрі бос» деп бекер айтпаған. Мәдениет пен әдеп, тәрбие мен тәлім әрбір азаматтың, әрбір отбасының өзінен басталуы қажет. Қазіргі бұлыңғыр заманда ең басты міндет – еліміздің егемендігін, жеріміздің тұтастығын нығайту. Ол үшін бірлігіміз бекем болуы керек. Халқымыз тату болса, ішкі ахуал тұрақты болса, біз барлық қиындықты жеңеміз. Кез келген кедергіден өтеміз. Сондықтан жұртымызды ел тыныштығын бағалай білуге, сақтай білуге шақырамын.

№106
(4850)
Сейсенбі
9 қыркүйек
2025 жыл

ELORDA AQPARAT

ASTANA AQSHAMY

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ГАЗЕТ

1990 ЖЫЛҒЫ 13 ҚАЗАННАН БАСТАП ШЫҒАДЫ

ХАЛЫҚ САНЫ – 20 407 844

Биыл қаңтар мен шілде аралығында Қазақстанда халық саны 124,5 мыңға көбейді. Ұлттық статистика бюросының мәліметінше, 1 тамызға қарай елде халық саны 20 407 844 жетті.

Бюро мәліметінше, биыл халық санының өсімі алдыңғы жылдармен салыстырғанда баяулаған. Бүгінгі таңда 12,9 млн адам – қалада, 7,4 млн ауылда тұрады. Халық ең көп шоғырланған аймақтарға: Алматы қаласы (2,2 млн), Түркістан облысы (2,1 млн), Астана қаласы (1,5 млн), Алматы облысы (1,5 млн), Шымкент қаласы (1,2 млн), Жамбыл облысы (1,2 млн), Қарағанды (1,1 млн) облысы жатады.

Алғашқы жеті айда орташа республикалық деңгейден жоғары өсім тек бес аймақта байқалған: Астана, Шымкент, Алматы, Алматы және Маңғыстау облыстары. Ал Солтүстік Қазақстан мен Шығыс Қазақстан облыстарында халықтың табиғи азаюы байқалған.

БӘРЕКЕЛДІ, «БАРЫС»!

Елорданың «Барыс» хоккей клубы Континенталдық хоккей лигасының жаңа маусымдағы алғашқы кездесуін жеңіспен бастады.

Астанада өткен матчта «Барыс» былтырғы КХЛ чемпионатының финалисі Челябинскінің «Тракторын» 4:3 есебімен тізе бүктірді. Бұл ойынның негізгі уақытында есеп 3:3 болғанымен, астаналықтар овертаймда жеңісті жұлып әкетті.

Өткен маусымда ең соңғы орында қалған «Барыс» үшін жаңа маусымдағы алғашқы жеңіс ойынды көруге келген 10 мың жанкүйердің де көңілін көтеріп тастады.

Бүгін «Барыс» Хабаровск қаласының «Амур» командасын қабылдайды. Матч «Барыс Арена» спорт сарайында сағат 19.00-де басталады.

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ДӘУІРІНДЕГІ ҚАЗАҚСТАН

Кеше Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев «Жасанды интеллект дәуіріндегі Қазақстан: өзекті мәселелер және оны түбегейлі цифрлық өзгерістер арқылы шешу» атты Қазақстан халқына Жолдауын жариялады. Президент алдағы жаңа саяси реформа туралы ойын ортаға салды.

2-5

КӨРІНБЕЙТІН КӨП АҚША

10-БЕТ | САРАПТАМА

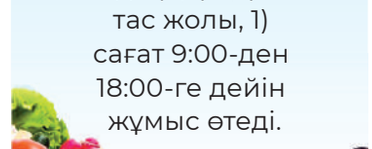

«КЛАССИК ҰСТАХАНАСЫНДА» НЕ АЙТЫЛДЫ?

11-БЕТ | РУХАНИЯТ

13-14 ҚЫРКҮЙЕК

Қызылорда және Ақтөбе облыстары Астанаға өнім әкеледі. Жәрмеңке «Қазанат» ипподромының автотұрағында (Қарқаралы тас жолы, 1) сағат 9:00-ден 18:00-ге дейін жұмыс өтеді.

ЕЛОРДАНЫҢ ЕҢ ҮЛГІЛІ АУЛАЛАРЫ

Астанада республикалық «Таза Қазақстан» экологиялық акциясы аясында өткен «Үздік аула» байқауының жеңімпаздары белгілі болды.

Астана қаласының Тұрғын үй және тұрғын үй инспекциясы басқармасы, аудан әкімдіктері және тәуелсіз демеушілердің қолдауымен ұйымдастырылған байқау жеңімпаздарына алғыс хаттар, шаруашылыққа қажетті материалдар алуға арналған ақшалай сертификаттар, сондай-ақ кәсіпкерлер сыйға тартқан мобильді телефондар табысталды.

Аудандар бойынша үлгілі аулалар: Есіл ауданы – Достық көшесі, 5/2, МИБ «Северное сияние»; Сарыарқа ауданы – Бөгенбай батыр даңғылы, 34, ПИК (К) «Бриз»; Сарайшық ауданы – Қалдаяқов көшесі, 23А, МИБ «Қалдаяқов, 23А»; Алматы ауданы – Іле көшесі, 30/2, «Ависа Сервис» ЖШС; Нұра ауданы – Нәрікбаев көшесі, 22, ОСИ «Копенгаген»; Байқоңыр ауданы – Рамазан көшесі, 33, «Юбилейный 2009» МИБ.

№106 (4850) 09/09/2025 Сейсенбі

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ДӘУІРІНДЕГІ ЖӘНЕ ОНЫ ТҮБЕГЕЙЛІ ЦИФРЛЫҚ

МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВТЫҢ ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫНА ЖОЛДАУЫ

ҚҰРМЕТТІ ДЕПУТАТТАР!

Өткен аптада Парламенттің жаңа сессиясы ашылды. Қызметтеріңізге табыс тілеймін! Алдыңғы сессия жемісті болды деп күмәнсіз айтуға болады. Елге қажетті көптеген заң қабылданды. Халықтың көкейінде жүрген өзекті мәселелер көтерілді, жан-жақты талқыланды. Депутаттар жазғы демалыс кезінде аймақтарға барып, азаматтармен кездесті. Енді жұртшылық айтқан мәселелерді саралап, Үкіметпен бірге пысықтап, осы сессия барысында ескеру қажет. Жалпы, Парламент депутаттары елімізде түбегейлі реформалар жасау жолында маңызды рөл атқарып келеді. Сіздерге зор ризашылығымды білдіремін.

ҚЫМБАТТЫ ОТАНДАСТАР!

Құрметті Парламент депутаттары және Үкімет мүшелері!

Қазір дүние жүзі жаңа тарихи дәуірге қадам басты.

Бұл дәуірдің барша адамзат үшін оңай болмайтыны анық. Алпауыт елдер мен халықаралық одақтар арасындағы қарама-қайшылықтардың ауқымы өсіп бара жатыр. Халықаралық қатынастағы шиеленістер мен озбырлықтың салдарынан қақтығыстар мен соғыстар белең алды. Кейбір мемлекеттердің ішкі және сыртқы саясатында әсіре ұлтшылдық күшейді. Әлем экономикасында теңсіздіктер мен қайшылықтар ушыға түсті. Кейбір мемлекеттер экономикалық дамуда артта қалып, кейбір елдер жасанды интеллект саласында теңдессіз табысқа жетуде. Халықаралық құқықтың мән-маңызы кете бастады. Ал Біріккен Ұлттар Ұйымы өзінің рөлі мен мәртебесіне сай қазіргі басты түйткілдерді шешуге қауқарсыз болуда. Экологиялық және техногендік апаттардың кесірінен түрлі елдердің экономикасы орасан шығынға батуда.

Батыстағы этносаралық-дінаралық үйлесім мен мәдени әралуандық тұжырымдамасы дағдарысқа ұшырады. Жаһандық деструктивті күштер ұлттық мәдениеттер мен дәстүрлердің іргесін шайқауда. Босқындардың саны көбейіп, көші-қон дағдарысы туындады. Адам саудасы, қару-жарақ пен есірткі саудасы да өршіп тұр. Бұрын-соңды болмаған мүлде жаңа сын-қатерлер күллі адамзаттың қауіпсіздігіне нұқсан келтіруде. Тіпті жасанды интеллектіні пайдаланып, аса қауіпті қару жасайтындар пайда болды. Геосаяси ахуалдың түбірімен өзгере бастағанын аңғартатын басқа да факторлар аз емес. Қысқаша айтсақ, әлемде жаңа геосаяси тәртіп орныға бастады.

Қазақстан – әлем қауымдастығының ажырамас бөлігі. Мемлекетіміз Еуразия құрлығының дәл ортасында орналасқан. Қазіргі заман бұлыңғыр, тұрақсыз болса да, біз бәріміз жаппай цифрландыру және жасанды интеллект дәуіріне қадам бастық. Менің негізгі мақсатым – осындай түрлі қатерге толы кезеңде еліміздің тұрақты әлеуметтік-экономикалық дамуын және қауіпсіздігін қамтамасыз ету. Өскелең ұрпақ бақытты, берекелі өмір сүруге тиіс. Сол үшін бәріміз бір ұлт болып, табанды еңбек етуіміз керек. Бұл – баршамызға ортақ өте маңызды жұмыс, аса жауапты азаматтық және ұлттық міндет. Жұмысымыз қаншалықты күрделі болса да, біз міндетті түрде табысқа жетуіміз керек. Басқа жол жоқ. Себебі бұл – еліміздің болашағы, халқымыздың тағдыры. Сондықтан барлық реформаны салмақты көзқараспен, мұқият, жан-жақты ойластырып, сапалы түрде жүзеге асыруымыз керек.

Баршаңызға мәлім, соңғы жылдары Қазақстанда ауқымды өзгерістер жасалды. Еліміздің саяси жүйесі анағұрлым озық әрі ашық бола түсті. Азаматтарымыздың сана-сезімі, болмысы өзгеріп жатыр. Соның арқасында халқымыздың мемлекеттік институттарға, заңға және әділдік пен тәртіпке деген сенімі нығаюда. Бірақ алдымызда ауқымды жұмыс бар. Қоғамды жаңғырту үшін әлі де көп шаруа атқаруымыз керек.

Қазір ел экономикасында реформалар жүргізіліп жатыр. Инфрақұрылымға және жаңа өндіріс орындарын ашуға қомақты инвестиция салынып жатыр. Мұның бәрі халықтың әл-ауқатын және еліміздің әлеуетін арттыру үшін жасалып жатқаны айдан анық. Жасанды интеллектінің қарқынды дамуы қазірдің өзінде халықтың, әсіресе, жастардың мінез-құлқы мен болмыс-бітіміне әсер етіп жатыр. Басқаша болуы мүмкін емес. Себебі бұл үрдіс бүкіл әлемде қалыптасқан тәртіпті және адамдардың өмір сүру салтын біржола өзгертуде. Біз бұған дайын болып, батыл әрекет етуіміз керек. Әйтпесе артта қалудың салдары өте ауыр болады. Сондықтан мен алдымызға өте маңызды стратегиялық мақсат қойдым. Қазақстан үш жыл ішінде міндетті түрде жаппай цифрлық ел болуы керек. Біз жаппай цифрландыру және жасанды интеллект технологиясын барынша енгізу арқылы экономиканы жаңғыртуымыз қажет.

Ол үшін, ең алдымен, Цифрлық кодексті тезірек қабылдаған жөн. Бұл заңда цифрландыру үдерісінің негізгі бағыттары, соның ішінде жасанды интеллект, платформалық экономика, үлкен деректерді пайдалану және басқа да мәселелер айқындалуға тиіс. Жаңа технологиялық қалыптың ажырамас бөлігіне айналу үшін бүкіл мемлекеттік басқару жүйесін қайта құрып, оның азаматтар мүддесіне сай болуын қамтамасыз ету, сондай-ақ ашықтығы мен тиімділігін еселеп арттыру керек. Сондықтан қазіргі құзырлы министрліктің негізінде Жасанды интеллект және цифрлық даму министрлігін құру қажет деп санаймын. Жаңа министрлікті Премьер-министрдің орынбасары деңгейіндегі маман басқаруы керек. Үкімет экономиканың барлық саласын жаңғырту үшін жаппай жасанды интеллектіні енгізу қажет. Қазақстанды бәсекеге қабілетті ел ретінде дамытамыз десек, жұмысымызды жаңаша тәсілмен жүргізуіміз керек.

Осы орайда, алдымызда тұрған мынадай маңызды міндеттерге тоқталып өткім келеді.

БІРІНШІ. Елімізге қомақты инвестиция тарту керек. Қазір дүние жүзінде инвестицияға талас күшейіп барады. Жаңа инвестициялық кезеңді бастауымыз қажет. Қазіргі инвестиция тарту саясаты мардымды деп айта алмаймын. Қаражаттың көбі шикізат салаларына құйылып жатыр. Жалпы, бұл жаман емес, осындай инвестициялар бізге қажет.

Бірақ қазір алдымызда тұрған міндет – басқа. Бұл – өндеу саласына көбірек қаражат тарту. Сондықтан Үкімет инвестиция саясатына басқаша көзқараспен қарауы керек. Қажет болса, жоғары технологияларға салынатын инвестицияларға жеңілдік беруге болады. Сондай-ақ мемлекеттің инвестициясы мен жеке бизнестің ірі бастамаларына бірдей назар аудару қажет. Ірі инвесторлармен қатар орта және шағын инвесторлармен тығыз байланыста жұмыс істеу керек. Қаражаттың қай бағытқа, қандай мақсатпен және қанша көлемде қажет екенін нақты білу қажет. «Инвестицияға тапсырыс» өндірістің сұранысына сай жасалуы керек. Еліміздегі инвесторлармен қарым-қатынас жүйесі күрделі әрі бытыраңқы. Қағазбастылық көп, түрлі органдардың құзыреттері қайталанады. Ал қазіргі күрделі ахуал кезінде инвестиция тарту – кезек күттірмейтін мәселе, бізге жаңа ұстаным керек. Қалай болса да, инвестиция тарту бойынша барлық үйлестіру жұмысы тікелей Премьер-министрге жүктеледі. Жаңа министрлік құрудың қажеті жоқ.

Бірақ көзге оттай басылатын нәрсе: елімізде бірде-бір мекеменің атауында инвестиция деген сөз жоқ. Инвестиция тіпті, жетім бала сияқты үш-төрт мекемеге ортақ мәселе болып, өз жолын таппай жүр. Сондықтан Премьер-министр он күн ішінде нақты ұсыныс беруге тиіс. Бұдан бөлек, Үкіметке инвестиция тарту жүйесін түгел жаңғырту жөніндегі нақты іс-шаралар жоспарын мейлінше қысқа мерзім ішінде әзірлеуді тапсырамын. Меніңше, Бас прокуратураның Заңсыз активтерді қайтару жөніндегі комитетінің атауын Инвесторлардың құқығын қорғау жөніндегі комитет деп өзгертетін кез келді.

Бас прокуратура заңсыз актив иелерімен өнімді жұмыс істегенін айта кету керек. Соның нәтижесінде қазынаға 850 миллиард теңгеге жуық қаржы қайтарылды.

Бұл қаражат он мектеп, төрт спорт ғимаратын салуға, 235 денсаулық сақтау нысаны мен 177 су инфрақұрылымы нысанының құрылысына және жөндеу жұмыстарына бөлінді. Республикалық бюджетке тағы қосымша қаражат түспек. Бұдан бөлек, инвесторларға ұсынылатын салық жеңілдіктерін мұқият ойластырып, байыппен қолданған жөн, ел экономикасы үшін маңызы, пайдасы бар жобаларға басымдық берілуге тиіс. Жалпы, инвестициялық келісім жасау тәсілі өз тиімділігін көрсетті. Біз Ұлттық қордың тұрақты даму құралы ретіндегі рөлін қайта қарауымыз керек. Қорды қосымша инвестиция көзі ретінде қолдану үшін ел ішіндегі болашағы зор және нарықтағы әлеуеті жоғары болатын жобаларға қаржы бөлуге болады. Ең бастысы, қаражатты мұқият ойластырып жұмсау керек. Бұл іске, қажеті болса, сапалы сараптама жасай алатын халықаралық деңгейдегі басқарушылар мен инвесторларды тартуға болады.

Экономикамыздың жоғары технологиялық салаларына бір миллиард долларға дейін инвестиция тарту туралы бағдарлама әзірлеу қажет. Оны Үкімет Ұлттық банкпен бірлесіп дайындауға тиіс. Жаңа инвестициялық кезеңді ойдағыдай бастау маңызды. Екінші дәрежелі банктер нақты секторға белсенді түрде қаржы салуы керек. Бұл мәселе қоғамда баяғыдан қызу талқыланып жатыр. Осы жұмысты көп созбай қолға алу қажет. Қазақстандағы банктердің активтері мен қаражаты дамыған елдерге қарағанда орта есеппен бірнеше есе көп пайда әкеледі. Себебі біздің банктер экономикаға несие бергеннен гөрі қаржылық тәуекелі төмен бағыттарға ақша салғанды жөн көреді. Осы мәселені депутаттар, сарапшылар үнемі көтеріп жүр.

Ұлттық банк пен Үкімет банктердің ақшасын экономикаға барынша тартудың тиімді тәсілдерін табуы қажет. Енді бұл мәселені созуға болмайды, шұғыл шешу қажет. Банктер туралы заң қабылдау осы бағыттағы маңызды қадам болмақ. Бұл заңда экономиканың сұранысы мен технологиялық өзгерістер ескерілуі қажет. Құжатта бәсекені күшейту, нарыққа жаңа қатысушыларды тарту, қаржы жүйесіндегі технологияларды ілгерілету және цифрлық активтер айналымын ырықтандыру мәселелері қамтылуы керек. Үкімет Қаржы нарығын реттеу агенттігімен бірлесіп, заң жобасын жан-жақты пысықтауы қажет. Депутаттардан осы заңды жыл соңына дейін қабылдауды сұраймын. Цифрлық активтердің толыққанды экожүйесін тезірек қалыптастырған жөн. Цифрлық теңгенің енгізілуі бұл жұмысқа септігін тигізіп жатыр. Қазіргі таңда жобаларды Ұлттық қор есебінен қаржыландыру кезінде цифрлық теңгені қолданып жүрміз. Енді оның қолдану аясын одан әрі кеңейту қажет. Цифрлық теңгені республикалық және жергілікті бюджетте, мемлекеттік холдингтердің бюджетінде пайдалануға болады.

Қазіргі заманның талабын ескере отырып, криптоактивтерге баса назар аудару керек. Ұлттық банктің инвестициялық корпорациясы негізінде Цифрлық активтердің мемлекеттік қорын құрған жөн. Бұл құрылымда жаңа цифрлық қаржы жүйесіндегі болашағы зор активтерден құралған стратегиялық крипторезерв жинақталады. Жаппай цифрландырудың, соның ішінде банк саласын цифрландыру ісінің пайдасы көп екені сөзсіз. Бірақ оның қауіп-қатері де аз емес. Соңғы жылдары онлайн-алаяқтық мемлекеттің және азаматтардың қаржылық қауіпсіздігіне үлкен нұқсан келтіріп жатыр. Сондықтан киберқылмыспен күресу үшін антифрод орталығы құрылды. Биометриялық анықтау жүйесі енгізілді. Банктердің, микроқаржы ұйымдары мен байланыс операторларының жауапкершілігі күшейді. Дегенмен бұл мәселеге үнемі жіті назар аудару қажет. Құзырлы органдардың жұмысын ұдайы жетілдіріп отырған жөн.

Киберқылмыстардың алдын алуға мүмкіндік беретін барынша интеллектуалды жүйе құру керек. Қажет болса, тиісті заңға және құқық қорғау органдарының қызметіне өзгерістер енгізген жөн. Қарқынды өсіп келе жатқан көптеген мемлекетте даму көшінің басында жүретін қалалар инвестициялар мен технологияларды өзіне тартатын полюске айналған. Алатау қаласы еліміздің жаңа іскерлік және инновациялық орталығы болуға тиіс. Жалпыұлттық маңызы бар осы жобаны жүзеге асыру үшін арнайы жер бөлінді, бастапқы жоспарлау жұмысы аяқталды, инфрақұрылымның негізгі желілері қосылды. Жақында Қытайға барған сапарымда әлемнің жетекші компанияларымен құны миллиардтаған қаржы тұратын келісімдер жасалды. Шэньчжэнь жаһандық технополисін салуға қатысқан сондай компанияның бірі енді Alatau City жобасын жүзеге асыруға тікелей атсалысады.

Келесі қадам – Alatau City-дің мықты институционалдық негіздерін қалыптастыру. Қаланы ел Үкіметіне тікелей бағынатындай етіп, оған арнайы мәртебе беру туралы Жарлықты он күн ішінде әзірлеу керек. Содан кейін жарты жылдан асырмай, жеке заң қабылдау қажет. Құжатта қаланы басқару режимі, оның қаржылық моделі және басқа да маңызды мәселелер қамтылуға тиіс. Арнайы құқықтық мәртебе – қалаға берілетін артықшылық емес, жобаның қағаз жүзінде қалып қоймай, нақты іске асуына қажетті шара немесе құрал екенін айта кеткен жөн. Alatau City аймақтағы толық цифрланған алғашқы қалаға айналуға тиіс. Мұнда Smart City технологияларын қолданудан бастап тауарлар мен қызмет ақысын криптовалютамен төлеуге дейінгі жаңалықтың барлығы енгізілуі керек. Бұл қала Қазақстанның келешектегі келбетін танытпақ. Онда технологиялық өрлеуге және өмір сүруге барынша қолайлы жағдай үйлесім табуы қажет.

Тағы бір мәселе. Өңірлерге инвестиция тарту барысында арнайы экономикалық аймақтар айрықша рөл атқарады. Алайда олардың көбінің

№106 (4850) 09/09/2025 Сейсенбі

ҚАЗАҚСТАН: ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР ӨЗГЕРІСТЕР АРҚЫЛЫ ШЕШУ

жұмысы мәз емес. Бұл мәселе бойынша әңгімелер талай рет айтылды. Үкімет арнайы экономикалық аймақтардың тиімділігін арттыру үшін терең сараптама жасап, түбегейлі шаралар қабылдауға дайын болуы керек. Арнайы экономикалық аймақтарды басқаруға жеке компанияларды, қажет болса, шетел компанияларын тартуға болады. Әлеуметтік-кәсіпкерлік корпорациялар аймақтардың экономикалық өсімін арттыратын қозғаушы күш болуға тиіс. Бірақ көбі коммуналдық мүліктерді басқарумен және аса маңызды емес жобаларды жүзеге асырумен шектеліп отыр. Олардың аймақ экономикасына әсері шамалы. Үкімет осындай корпорацияларды толыққанды даму институтына айналдыруы керек.

Инвестиция тарту – орталық атқарушы органдардың ғана міндеті емес. Осы маңызды жұмысқа жергілікті билік те атсалысып, бәрі жұмыла жұмыс істеуге тиіс. Әкімдердің аймақтағы инвестициялық ахуалға тікелей жауапкершілігін белгілеу керек. Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі аймақтардың инвестициялық тартымдылық индексін енгізуге тиіс. Мүмкін, бұл жұмысқа тәуелсіз сарапшыларды тартқан жөн болар. Инвестицияға қолайлы ахуал қалыптастыруға тікелей әсер ететін ең басты мәселе – макроэкономикалық тұрақтылық. Бірақ қазіргі басты мәселе: жоғары инфляция экономикалық көрсеткіштер мен халықтың табысын «жұтып қойып» жатыр. Оның дайын тұрған шешімі жоқ, бұл – көптеген мемлекет бетпе-бет келіп отырған түйткіл. Мәселе бәріне ортақ болғанымен, ол біздің жағдайда айрықша сезіліп отыр. Осы макроэкономикалық құрсаудан шығуымыз керек. Қиындықтар күні кеше ғана пайда болған жоқ. Оны шешу үшін әлемдегі озық тәжірибелерді ескеріп, жұртқа ұнай бермейтін шаралар қабылдауға және оның жауапкершілігін көтеріп алуға дайын болу қажет. Үкімет пен Ұлттық банк қазіргі қалыптасқан ахуалдың қиындығын ескере отырып, алдына қойған мемлекеттік ауқымдағы міндетті біртұтас команда ретінде атқаруы керек. Қазір әркім көрпені өзіне қарай тартатын кез емес.

ЕКІНШІ. Өңдеу өнеркәсібінің дамуына жаңа серпін беретін уақыт келді. Бұл бағытта соңғы бес жылда бірқатар жетістік бар деп айтуға болады. Өңдеу өнеркәсібінің жалпы қосымша құны екі есе өсіп, 17 триллион теңгеге жуықтады. Ал оның жалпы ішкі өнімдегі үлесі 12,4 пайызға жетті. Былтырдың өзінде 163 жаңа өндіріс іске қосылды. Соның нәтижесінде 12,5 мың тұрақты жұмыс орны пайда болды. Мысалы, Алматы, Қостанай, Қарағанды, Атырау облыстарында машина жасау және металлургия саласындағы ірі кәсіпорындар ашылды. Биыл Алматыда әртүрлі автокөліктер шығаратын Қазақстандағы ең үлкен өндіріс орны жұмысын бастады. Бірақ бұл, әрине, жеткіліксіз. Экономиканы әртараптандыруды тың қарқынмен жалғастыру керек. Ішкі және сыртқы нарықта бәсекеге қабілетті, терең өңделген өнім шығаруға басымдық берілуге тиіс. Қазір бұл жұмыс жүйесіз жүргізіліп жатыр. Қолдау шарасын ұстанымдары мен талаптары әртүрлі институттар жүзеге асырады. Мұндай ахуал кәсіпкерлерді әбден шатастырады. Бұл саланы ретке келтіріп, үйлестіру жұмысын толығымен қолға алу керек.

Тау-кен металлургиясы қашанда Қазақстанның жаңа индустриалды қалыбының сенімді тірегі болып келеді. Оның ел экономикасындағы үлесі – 8 пайыз. Бірақ саланың даму әлеуеті зор. Әсіресе, терең өңделетін өнімдерді шығаруға мол мүмкіндігі бар. Жаһандық үдерістерге сәйкес, сирек кездесетін металдардың және айрықша қажет басқа да материалдардың маңызы арта түсті. Бұл саладағы әлемдік өндірістер мен сауда-саттықтың жаңа желісінде өз орнын нықтап алуына Қазақстанның толық мүмкіндігі бар. Біз алдағы үш жыл ішінде тау-кен саласында жоғары технологиялық өнім шығаратын кемінде үш кәсіпорынды іске қосуға тиіспіз. Сондай-ақ Үкімет көмірсутегі шикізатын терең өңдейтін бірқатар озық жобаны жүзеге асыруы қажет. Атырауда ірі газ-химия кешенінің құрылысы басталды. Павлодарда сұйытылған газды терең өңдеуге арналған жоба қолға алынды. Осы кәсіпорындардың дер кезінде іске қосылуын қамтамасыз ету керек.

Ілеспе газ бен сұйытылған мұнай газын қажетке жарату мәселесін түбегейлі қайта қараған жөн. Оны толыққанды экономикалық ресурсқа айналдыру қажет. Инвесторлар жобаларды жүзеге асырған кезде газ шикізатынан тапшылық көріп отыр. Сондықтан бұл мәселені де шешу жолдарын табуымыз керек, инвесторларды ұзақ уақыт газбен қамтамасыз етуге нақты кепілдік беретін жаңа тәсілдер ойластырған жөн. Жобаның бәрін дер кезінде іске асырып, экономиканы цифрлық тұрғыдан жаңғырту үшін электр энергиясы жеткілікті көлемде болуы қажет. Қазір біз қуат көздерін жан-жақты жаңғыртып жатырмыз. Шетел инвесторларының қатысуымен ауқымды жобалар жүзеге асуда. Мысалы, алдағы бес жылда қуаты 6,3 гигаватт болатын «жасыл» энергия нысандарын іске қосу жоспарланған. Бұл қадам еліміздегі жасыл энергияның үлесін едәуір арттырады. Бірақ Қазақстанның түпкі мақсаты – қуат көздерін өзгерту емес. Бұл – ең алдымен еліміздің энергия жүйесінің нақты мүмкіндігі мен мемлекетіміздің ұзақмерзімді мүдделеріне негізделген тұрақты даму жолы. Осы орайда, ядролық энергетиканы дамытуға бет сайтын уақыт келді. Мұндай қадам кен орындарының әлеуетін жаңа сапалық тұрғыдан бағалауға мүмкіндік береді. Бұл жұмысқа да халықаралық сарапшыларды тартуға болады. Әрине, ғылыми негізі болмаса, барлау жұмысын ойдағыдай жүргізу мүмкін емес. Келесі жылдың ортасына дейін озық халықаралық стандарттарға сай сертификаты бар зертхана ашу керек. Оны Ұлттық геологиялық қызметтің базасында құрған жөн. Жер қойнауына қатысты мәліметтің бәрін, ең алдымен, жасанды интеллектіні енгізу арқылы жүйелеп, цифрландыру қажет. Геологиялық барлау және жер қойнауын игеру саласындағы реформалардың заң жүзіндегі және іс жүзіндегі рәсімдерін жыл соңына дейін аяқтау керек.

ҮШІНШІ. Ауыл шаруашылығын жаңа деңгейге көтеру қажет. Бұл салаға тың серпін беру үшін мемлекет соңғы жылдары реформа жүргізіп жатыр. Қомақты қаражат бөлінуде, биыл шараларды қолдауға бір триллион теңге жұмсалды. Қажетті несиелер уақытында берілді. Мұндай ауқымды қолдау елімізде бұрын-соңды болмаған. Бірақ агроөнеркәсіптің орасан зор әлеуетін толық ашуға бұл шаралардың әзірге жеткіліксіз екені анық. Мәселе – қаражаттың көлемінде емес, ең бастысы, оны тиімді пайдалану қажет. Озық агроэкономикаға көшу үшін Үкіметтің нақты жоспары болуы керек. Қазір ауыл шаруашылығы өнімдерін терең өңдейтін бірқатар ірі жоба жүзеге асырылып жатыр. Оған отандық және шетелдік инвесторлар қатысуда. Инвестицияның жалпы көлемі 2 миллиард доллардан түсінбесе, яғни жасанды интеллектіні қалайша тиімді пайдалануға болатынын білмесе, табысты бизнес серіктестігін құра алмайтыны анық.

Министрлік мал шаруашылығы саласындағы агробизнесті қолдау жоспарын әзірлеп, нақты қаржыландыру шараларын бастауы керек. Басты мақсат – ішкі нарықты етпен толық қамтамасыз ету. Сонымен қатар осы саланың экспорттық әлеуетін күшейту. Елдегі азық-түлік нарығының импортқа тәуелділігін барынша азайту – Үкіметтің стратегиялық міндеті. Әрине, өзімізді өзіміз жүз пайыз қамтамасыз етуіміз мүмкін емес, бәлкім, оның қажеті де жоқ шығар. Бірақ нарықтағы қазіргі жағдайды айтудың өзі ұят. Бұған қоса, дәстүрлі ұлттық өнімдерімізді сыртқы нарыққа белсенді түрде таныту керек. Сондықтан аграрлық экспорттың нақты жоспарын әзірлеу қажет. Онда логистика, ветеринарлық және фитосанитарлық стандарттар мен ұтымды маркетинг стратегиясы ескерілуге тиіс.

Бұл – Ауыл шаруашылығы министрлігінің ғана емес, бірқатар мемлекеттік органның ортақ міндеті. Сондықтан іс-әрекеттерді Үкімет басшылығы деңгейінде үйлестіріп отыру керек. Үкімет Еуразия аумағындағы сауда-саттықтың әділ жағдайда жасалуын нақты дәлелмен талап етуге міндетті. Ал депутаттар заңнамалық бастамалар арқылы отандық өнім өндірушілердің құқықтарын қорғауға тиіс. Еуразия экономика одағына мүше басқа мемлекеттердің кәсіпорындарымен салыстырғанда, біздің кәсіпкерлеріміздің қажетті мөлшерде мемлекеттік қолдауға ие болмай дануға тиіс. Үкімет жыл соңына дейін заңнамаға тиісті өзгертулер ұсынуы қажет. Бұл салада цифрлық технологияларды кеңінен қолдану айрықша маңызды. Қазірдің өзінде космомониторинг және геоталдау жүйесі пайдаланылмай жатқан жерлерді анықтап, оның бәрін қайтаруға септігін тигізіп жатыр. Жұмысты жалғастыру қажет. Жасанды интеллектіні қолданып, ауыл шаруашылығы жерлеріне спутникпен мониторинг жасаудың тиімділігін арттыру керек. Соның негізінде жердің сапасына, егіннің шығымына, дәнді-дақылдардың жай-күйіне және қай жерге қандай дақыл егілгеніне терең талдау жасалуға тиіс. Бұл – орман шаруашылығына да қатысты мәселе. Жақында Солтүстік Қазақстан облысында 9 мың гектар орманның иесіз жатқаны анықталды.

Бұдан бөлек, жер ресурстарының бірыңғай цифрлық картасын әзірлеу керек. Оған кадастрлық мәліметтерді, инфрақұрылымға және жер қойнауын пайдалануға қатысты ақпаратты кіріктіру қажет. Қолданбалы ауыл шаруашылығы ғылымын жедел өркендетпейінше, агроөнеркәсіп кешенін ұзақ уақыт бойы қарқынды дамыту мүмкін емес. Бірақ бюджеттен қомақты қаржы бөлініп жатқанына қарамастан, аграрлық ғылымның қайтарымы әлі де төмен болып отыр. Ғылыми әзірлемелерді коммерцияландыру деңгейі 17 пайыздан аспайды. Ал тиісті оқу орындарын бітірген түлектердің 40 пайызы ғана осы салаға жұмыс істеуге барады. Агрогылым мен «жердегі тіршіліктің» арасында алшақтық бар. Мен бұған дейін Ұлттық аграрлық ғылыми-білім беру орталығын агротехнология хабы ретінде қайта құру туралы тапсырма бердім. Ауыл шаруашылығы ғылымын дамытудың нақты жоспары қажет. Бұл құжат цифрлық технологияларды қолдануға және осы саланың өнімділігін едәуір арттыруға арналған жоспар болуға тиіс. Ветеринария мен фитопатологияның кенжелеп қалуы агроөнеркәсіп кешенінің бәсекеге қабілетін айтарлықтай шектеп отыр. Осы мәселеге айрықша назар аударған жөн.

ТӨРТІНШІ. Көлік-логистиканы одан әрі дамыту керек. Еліміз Еуропа мен Азияның арасын жалғап тұрған аса маңызды көпір болып саналатыны кеңінен белгілі. Былтыр біздің территориямыз арқылы жүк тасымалдау көлемі 1 миллиард тоннадан асты. Сонымен бірге еліміздің транзиттік әлеуетін арттыруға әлі де зор мүмкіндік бар. «Солтүстік – Оңтүстік» көлік дәлізі Парсы шығанағы мен Оңтүстік Азия елдерінің нарығына тікелей жол ашады. Ал «Шығыс – Батыс» дәлізі мен Қытайдың «Бір белдеу, бір жол» жаһандық бастамасы Қазақстанның Еуразиядағы негізгі құрлық жолы ретіндегі рөлін күшейте түседі. Сондай-ақ біз үшін Транскаспий көлік бағытын дамытудың маңызы арта бастады. Бұл бағыттардың бәрі біртұтас жүйе сияқты жұмыс істеп, елімізге едәуір табыс әкелуі керек. Сондай-ақ инфрақұрылымды жақсартуға жаңа инвестиция тарту қажет, сапалы жұмыс орындарын ашуға ықпал етуге тиіс. Осы орайда, цифрлық тәсілдерді ауқымды түрде қолданған абзал. Онсыз ешқандай тиімділік болмайды. Өңірлердің көлік байланысына қатысты мәселемен мықтап айналысу керек. Бұл жөнінде қазір көп айтылып жүр, соның ішінде халықаралық форумдарда да талқылануда.

Ірі транзиттік аймақ саналатын Қазақстан үшін бұл бағыт айрықша маңызды. Біз таяуда Вьетнамға Қытайдың Ляньюньган порты арқылы бидайдың алғашқы легін жөнелттік. Ауғанстанда Пәкістан нарығына шығуға мүмкіндік беретін «Тургунди – Герат» темір жолын салу жоспарда бар. Алайда жаңа көлік бағыттарына және жаңа нарықтарға жол ашатын мүмкіндіктер мұнымен шектелмейді. Алда атқарар шаруа көп. Жалпы, әлемде транзит үшін бәсеке күшейіп бара жатыр. Басқа да арзан балама бағыттар мен жолдар ұсынылуда. Транзиттік тасымалдың көлемін арттырамыз десек, біз алдын

бұруымыздың мән-маңызы айрықша.

Бір ай бұрын Алматы облысында Қазақстандағы алғашқы атом электр станциясына қатысты жоба «Росатоммен» бірге жүзеге асырыла бастады. Бірақ экономиканы тұрақты дамыту үшін бұл жеткіліксіз. Екінші, тіпті үшінші атом электр станциясының құрылысын қазірден бастап жоспарлай беруіміз керек. Жақында Қытай Халық Республикасының Төрағасы Си Цзиньпинмен өткен кездесуде елдеріміздің атом саласындағы стратегиялық серіктестігі туралы уағдаластыққа қол жеткіздік. Қазақстан әлемдік компаниялардың бәрімен өзара тиімді байланыс жасауға дайын. Бұл ұстаным еліміздің энергетикалық дербестігін қамтамасыз ету жөніндегі мақсатына сай келеді. Қазақстанның сапалы көмір қоры орасан. Сондықтан оның табиғатты ластамайтынына кепілдік беретін озық технологияларды қолдана отырып, көмір энергетикасын дамытуға ерекше назар аудару қажет. Өзіміздің табиғи артықшылықтарымызды ел игілігіне дұрыс пайдалана білу керек.

Тағы бір маңызды міндет – геологиялық барлау жұмыстарын күшейту. Елімізде ауқымды аэро-геофизика зерттеулері әбден ескірген. Цифрлық құралдарды пайдалана отырып, жер қойнауының заманауи картасын жасады. Үш мыңнан астам жұмыс орны ашылады. Өнімдер әлемнің көптеген еліне тасымалданады. Мұндай жобалардың ауқымын кеңейту қажет. Әр аймақта дайын өнімді өндірістен дүкен сөресіне дейін жеткізетін әрбір өңірдің ерекшелігіне қарай біртұтас желі қалыптасуы керек. Көптеген аймақта өндірістің барлық сатысын қамтитын үздік агрокәсіпорындар бар. Оларды жұртшылық жақсы біледі. Бұл кәсіпорындар цифрландыру тәсілдерін жаппай енгізу арқылы өндірістің тиімділігін әлдеқайда арттыруда.

Үздік агрокәсіпорындар ауыл шаруашылығы өнімін шығарудан бастап оны терең өңдеуге дейін тұтас өндірісті толығымен жолға қойып, зор табысқа жетіп отыр. Сондықтан осындай агрохолдингтердің тәжірибесін тарату үшін барынша жағдай жасаған жөн. Бұл – құзырлы министрліктің және қоғамдық ұйымдардың міндеті. Мұндай қадам инновациялар мен ғылыми жаңалықтарды ауыл шаруашылығында кеңінен қолдануға мүмкіндік береді.

Қазіргі таңда ең өзекті міндеттің бірі, бұл – агрохабтар және логистика орталықтарын дамыту. Атап айтқанда, шетел инвесторларымен серіктестікті нығайту керек. Бірақ бұл жерде бір нәрсені ескеру қажет: отандық кәсіпкерлер қазіргі заман талабын дұрыс отырғаны анықталды. Сол себепті олар тиімсіз жағдайларға тап болып, ішкі нарықтың өзінде бәсекелестеріне есе жіберіп жатыр. Бұл жерде сүт өндірушілер туралы сөз болып отыр.

Жер – стратегиялық ресурс. Оның бар игілігі елді дамытып, халықтың тұрмысын жақсартуға арналуы керек. Мен игерілмей бос жатқан және заңсыз алынған ауыл шаруашылығы жерлерін кері қайтарып, оны қайта бөлу туралы тапсырма бердім. Жер иесіз қалмауға тиіс, жерді тек қана оның қадірін білетін азаматтарға беру керек. 2022 жылдан бері жалпы аумағы 13,5 миллион гектардан астам жер қайтарылды. Бірақ әкімдер соның 6 миллион гектарын ғана жаңа жер игерушілерге бөліп берген. Иесін тапқан жер өндірістің ошағына, инвестиция көзіне, қайнаған еңбектің ортасына айналуы қажет. Бұл – анық нәрсе. Сондықтан әкімдер қайтарылған жердің бәрін келесі жылдың ортасына дейін тұрақты айналымға енгізуі керек. Бұл шара арқылы жайылым тапшылығы мәселесі де шешілуге тиіс.

Жалпы, жер қатынастарына қатысты заңсыздық пен қағазбастылықты жою қажет. Сол үшін ауыл шаруашылығы жерлерін беру тәсілдерін түбегейлі өзгерту керек. Осыған орай, жерді бөлуге қатысты шешім цифрлық форматта, электронды конкурстар арқылы қабыл-

№106 (4850) 09/09/2025 Сейсенбі

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ДӘУІРІНДЕГІ ЖӘНЕ ОНЫ ТҮБЕГЕЙЛІ ЦИФРЛЫҚ

ала әрекет етіп, әрдайым бір қадам алда болуымыз керек. Тағы да қайталап айтарым, инфрақұрылымды жаңғырту ісін одан әрі жалғастырып, осы саладағы озық ел болу үшін цифрландыру мен жасанды интеллектіні кең ауқымда пайдаланған жөн.

Биыл ұзындығы 836 шақырым болатын «Достық – Мойынты» темір жолының екінші желісі іске қосылады. Жобаны өз күшімізбен өте қысқа мерзім ішінде жүзеге асырдық. Бұл жолдың мән-маңызы ерекше, себебі «Шығыс – Батыс» бағытының жүк өткізу мүмкіндігін айтарлықтай арттырады. Бірақ мұнымен тоқтап қалуға болмайды. Үкімет «Бақты-Аягөз», «Қызылжар-Мойынты» жобаларын уақтылы жүзеге асыруға тиіс. Себебі аталған жобалар еліміздегі теміржол жүйесінің толық қаңқасын қалыптастырады.

Сондай-ақ негізгі дәліздер аясында автомобиль жолдарын дамытуға баса мән берген жөн. Қазір елімізде 13 мың шақырым автокөлік жолдары салынып, жөнделіп жатыр. Жол салған кезде транзиттік дәліздердің мән-маңызына баса көңіл аударған жөн. «Сексеуіл-Бейнеу» жолының құрылысын тездету керек. Осы жолдың арқасында Қазақстан аумағы арқылы Қытайдан Еуропаға жүк тасымалдау мерзімінің үштен бірі қысқарады. Сонымен қатар көлік жүйесін басқарудың жаңа үлгісін жасаған жөн. Себебі мемлекет инвестициясының экономикалық қайтарымы айқын болуы тиіс. Контейнермен жүк тасымалдау ісіне тың серпін беру керек. Әлемде құрлық арқылы тасымалданатын жүктің 16 пайыздан астамы контейнермен жіберіледі. Бірақ елімізде оның үлесі әлі де төмен – небәрі 7 пайызға жуық. Үкімет контейнермен жүк тасымалдау ісін жандандыруға арналған арнайы бағдарлама қабылдауы қажет. Онда мультимодальді бағыттарды дамытатын пәрменді шаралар да қарастырылуға тиіс. Ішкі тасымалдың көлемін және бәсекеге қабілетін арттыру үшін көлік саласындағы тариф саясатының тиімді әрі түсінікті болуы айрықша маңызды рөл атқарады. Қазіргі тариф қалыптастыру жүйесінде бірізділік жоқ, ол нарыққа икемделмеген. Үкімет жыл соңына дейін көліктің барлық түрін ескере отырып, бәсекеге қабілетті тариф саясатын әзірлеуге тиіс.

Жүк тасымалдаушылар рәсімдердің көп уақыт алатынын айтып, жиі шағымданады. Олар әр қызметті түрлі цифрлық жүйе арқылы рәсімдеуге мәжбүр. Тіпті бұрынғыдай қағаз толтырып, әуре-сарсаңға түсіп жатады. Кейбір шекара және кеден бекетінде сапалы интернет жоқ. Бұл да жұрттың наразылығын туғызады. Осындай келеңсіз жағдайларды тез арада түзетуіміз қажет. Сонымен қатар жасанды интеллектіні қолдана отырып, тасымалды басқарудың кешенді, көпбейінді цифрлық платформасын енгізу керек. Бұл жұмысты тездетіп аяқтау қажет. Қазан айының соңына дейін кеден және логистика қызметін көрсететін Smart Cargo бірыңғай цифрлық жүйесін іске қосқан жөн. Бұл жүйе инфрақұрылымды жеке компанияларға автоматты түрде бірдей қолжетімді етеді. Шекарадағы өткізу бекеттері жаңғыртылып жатыр. Биыл 8 бекет толығымен іске қосылады. Алдағы 3 жылда тағы 34 бекет жаңарады. Бұл – өте ауқымды шаруа. Себебі кейбір бекеттердің сапасы сын көтермейді, қазіргі заманның талабына сай келмейді, еліміздің беделіне нұқсан келтіреді. Автокөлікпен жүк тасымалдауға арналған шекара маңындағы қызмет сапасын жақсартуды Үкімет пен әкімдіктерге тапсырамын. Еліміздің бүкіл аумағында кедергісіз тасымалдау жүйесін қалыптастыру – өте маңызды міндет. Транзиттік жүктердің «жасыл дәліз» қағидасымен еш тосқауылсыз өтуіне барынша жағдай жасау қажет.

Жұрттың вагондардың жай-күйіне көңілі толмайды. Астанада вагон құрастыратын зауыт іске қосылды. Бұл осы саладағы өзекті мәселелерді шешу үшін жасалған маңызды қадам болды. Озық халықаралық стандартқа сай жабдықталған заманауи жолаушылар вагонын жасау шетел инвесторының қатысуымен қолға алынады. Соңғы жылдары авиация инфрақұрылымын жаңғырту үшін көп жұмыс істелді. Былтыр Алматы, Шымкент, Қызылорда қалаларында жаңа терминалдар ашылды. Жақында Зайсанда, Катонқарағай және Кендірліде әуежай құрылысы аяқталады. Арқалық әуежайы қалпына келтіріліп жатыр. Бұл жобалар аймақтардың экономикалық белсенділігін арттыруға ықпал етеді, жаңа жұмыс орындарын ашуға мүмкіндік береді, сондай-ақ басқа да бірқатар саланың дамуына серпін береді. Сондықтан бұл жұмыс өз жалғасын табады. Жалпы, Торғай аймағының әлеуметтік-экономикалық дамуы Үкіметтің айрықша назарында болуы керек.

Тағы бір маңызды мәселе – әуемен жүк тасымалдау ісіне айрықша назар аудару қажет. Бұл саладағы ахуал жақсарып келе жатыр. Дегенмен оның көлемін арттыра түсуге мол мүмкіндігіміз бар. Мен бұған дейін әуемен тасымалданатын жүк көлемін екі есе ұлғайту жөнінде тапсырма бердім. Бұған бірінші кезекте, шетелдің ірі инвесторларын тарта отырып Ұлттық жүк тасымалдаушы компания құру арқылы қол жеткізуге болады. Электронды сауда-саттық пен озық технологиялық өнімдердің саудасы қызып тұрған қазіргі кезде әуемен жүк жеткізу аса жоғары сұранысқа ие әрі табысы көп тасымал түрі саналады. Сондықтан біз әуе хабтарын белсенді түрде дамытып, олардың жаһандық логистика тізбегіне кірігуін қамтамасыз етуге тиіспіз. Сонымен қатар экспресс-жүк тасымалдау саласын ретке келтіру қажет. Бұл қадам тұтынушылардың мүддесін қорғау үшін керек. Қазір бүкіл әлемде пилотсыз жүк тасымалдайтын арнайы автокөліктер мен дрондар сияқты көлік түрлері дамып жатыр. Үкімет осындай технологиялардың тез арада қолданысқа енгізілуіне барынша жағдай жасауы қажет. Соның ішінде тиісті құқықтық актілер қабылдауы керек. Жалпы, мен бұған дейін бірнеше рет айттым: Қазақстан Еуразиядағы көлік хабы болуға тиіс. Бұл – стратегиялық маңызы зор міндет. Бұл жұмысқа осы салада табысқа жеткен үздік мамандар мен кәсіпкерлерді тарту керек. Бірақ негізгі жауапкершілік – Үкіметте. Тапсырманың орындалу барысын жылдың басында Үкіметтің жылдық есебінен кейін арнайы жиналыста қараймыз.

Тағы бір маңызды мәселе, бұл – туризм. Жалпы, бұл салада біраз түйткілді мәселе бар. Шынын айту керек, кәсіби кадрлар тапшы. Осы саладағы бәсекеге қабілетіміз әлі де шамалы. Мен шілде айында туристік жерлердің барлығын ретке келтіру туралы тапсырма бердім. Бұл жұмыс менің жеке бақылауымда. Жұрт жиі баратын демалыс орындарынан бөлек, болашағы зор басқа да бағыттардың әлеуетін арттыру маңызды. Міндеттердің ара-жігін ажыратып алған жөн. Жергілікті атқарушы органдар

әрдайым туризм инфрақұрылымын жан-жақты дамытуға баса мән беріп, осы жұмысқа жауапты болады. Ал шетелден туристер тарту мәселесі және отандық туризм саясатын заң тұрғысынан қамтамасыз ету орталық органдардың назарында болады. Осы орайда, Алматы қаласы мен Алматы облысындағы тау туризмі мен тау шаңғысы туризміне арнайы тоқталғым келеді. Қазіргі таңда бұл бағыттағы ең өзекті мәселе – заманауи инфрақұрылым салу. Егер осы міндетті ойдағыдай орындасақ, еліміздің курорттары жер жүзіне танылып, Қазақстанның бетке ұстар ұлттық бренді болмақ.

БЕСІНШІ. Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы мен су инфрақұрылымын жаңғырту – тұрақты дамудың негізгі факторы. Үкімет пен жергілікті атқарушы биліктің әрекетсіздігі салдарынан еліміздің тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы ондаған жыл бойы қараусыз қалып, бірте-бірте оның жай-күйі өте мүшкіл жағдайға түсті. Қазір бұл ахуалды өзгертіп, инфрақұрылымның тозу деңгейін төмендету үшін тиісті шаралар қабылданып жатыр. Соның ішінде тарифтерді ырықтандыру, энергетика және тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығының инфрақұрылымын басқарудың жаңа моделін қалыптастыру сияқты шаралар бар. Мұндай үлгі бойынша тарифтер өскен сайын халыққа сенімді әрі сапалы қызмет көрсетілуге тиіс. Бұл іске «Ақылды қала» құру тұжырымдамасының көмегі тиері сөзсіз, оны еліміздің барлық өңіріне тарату керек. Оған озық халықаралық тәжірибелерді қолданып, білікті басшыларды, соның ішінде шетел мамандарын тарту қажет. Қазіргі жағдайда мемлекет пен бизнес серіктестік орнатпаса, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығын жаңғырту мүмкін емес. Бұл – аксиома. Кейбір тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы нысандарын әкімдіктердің қарамағында сақтап қалу қажет пе, жоқ па деген мәселені жаңаша зерделеген жөн. Жеке коммуналдық нысандарды мемлекет меншігіне алу – даулы мәселе. Оның бәрі ерте ме, кеш пе, қайтадан жекеге өтеді. Сондықтан мемлекет бұл саланы бақылап, реттеумен айналысуға тиіс. Ал оның инфрақұрылымын жаңғырту және жаңа технологияларды енгізу – жеке сектордың шаруасы. Билік құрылымдары негізінен цифрлық тәсілдерді қолдана отырып, инфрақұрылым жобаларының ашықтығын қамтамасыз етуге міндетті. Сонда Үкіметке және әкімдіктерге азаматтардың сенімі нығая түседі. Коммуналдық шаруашылықты жаңғырту ісі инфрақұрылымдар мен тұрғын-үй қорын энергияны үнемдеуге көшіру шараларымен қатар жүруге тиіс. Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы саласын үнемшіл болуға ынталандыратын жаңа экологиялық және санитарлық-гигиеналық ережелер енгізу керек. Табиғи ресурстарды, әсіресе, суды үнемдеу мәдениетіне келсек, ол жағынан үлкен кемшілік бар екенін мойындауымыз қажет. Яғни атқарылатын жұмыс шаш етектен. Бұл – азаматтардың, әсіресе жастардың арасындағы түсіндіру шараларының, тіпті идеология жұмысының жеке бір бағыты. Біз қазірдің өзінде судың тапшылығын сезініп отырмыз. Ал оны тұтыну мәдениеті төмен. Су мәселесіне кейінірек тоқталамын.

Соңғы жылдары қарқынды дамып келе жатқан тұрғын үй құрылысы саласына айрықша назар аударған жөн. Былтыр 19 миллион шаршы метр баспана пайдалануға берілді. Сонымен бірге құрылыс сапасын арттыру үшін жасанды интеллект технологияларының (Building Information Modeling, BIM) көмегімен ғимараттарды ақпараттық модельдеу әдісін кеңінен қолдану керек. Үкімет құрылыстың барлық кезеңдерін толық есепке алуды, жоспарлауды, оған мониторинг жүргізуді қамтамасыз ететін ұлттық цифрлық платформаны іске қосу қажет. Ал жаңа Құрылыс кодексі осы саланың қауіпсіз әрі ашық болуына және тұрақты дамуына жол ашатын берік заңнамалық негізге айналуға тиіс. Құжатты жыл соңына дейін қабылдау керек. Депутаттардың бұл жұмысқа атсалысуын сұраймын.

Су мәселесін шешу – әлеуметтік тұрақтылықты сақтап, экономиканы дамытудың кепілі. Бұл – ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ететін басты фактордың бірі. Біз соңғы екі жылда осы саланың институционалдық негізін қалыптастырдық. Атап айтқанда, Су кодексі қабылданды, арнайы министрлік құрылды. Бұл мекеменің алдында ауқымды міндеттер тұр. Оған үстіртін қарамау керек. Осы жұмыспен жүйелі түрде және жан-жақты айналысу қажет. Осыған орай кәсіби кадрларды дайындау керек, су дипломатиясымен айналысатын мамандарды әзірлеу қажет. Қазір құзырлы органдарда еліміздегі су ресурстарының қолжетімді көлемі туралы нақты мәлімет жоқ. Кейбір каналдағы судың 50-60 пайызы далаға кетуде. Суды есепке алу технологиясы әбден ескірген. Суды бөліп таратын орындарда қазіргі заманға сай құрылғылар жоқ. Шын мәнінде, су – стратегиялық маңызы бар ресурс, сусыз өмір жоқ. Сондықтан бұл сала ұлттық цифрлық жаңғыру жұмысындағы басты бағыттың бірі болуға тиіс.

Су ресурстарының бірыңғай цифрлық платформасын жасау керек. Платформада жасанды интеллект негізінде жерүсті және жерасты сулары туралы мәлімет жинақталады. Жоба іске қосылғанда гидрогеология мониторингі, яғни бақылау жұмысына қатысты мәселе толық шешімін табады.

Осы жұмыс Ұлттық су теңгерімін (баланс) қалыптастыру ісімен қатар жүргізілуге тиіс. Бұл – ұзақ мерзімге арналған су саясатын жоспарлаудың аса маңызды тәсілі. Онсыз бұл салаға тиісті бақылау орнатып, инвестиция тарту мүмкін емес. Су үнемдейтін технологияны енгізу жұмысы баяу жүруде, нақты нәтиже әлі жоқ. Бұл жұмысқа белгілі шетелдік компанияларды тартқан жөн. Сондай-ақ Қытайда жасалған әлемдегі ең озық технологияларды сатып алуға болады. Су тапшылығына байланысты қиындық болуы мүмкін екені алдын ала ескертіліп жатады. Соған қарамастан диқандар суды көп қажет ететін дақыл егуді азайтар емес. Тіпті егін суаруға қажетті суды еш рұқсатсыз, шартсыз бұрып алатын жайттар жиі кездеседі.

Тағы бір келеңсіз жағдай, бұл – «қара нарықтағы» суды заңсыз сату я сатып алу. Құқық қорғау мекемелері бұл мәселемен айналысуы қажет. Алайда Аралға қатысты жақсы мысал бар. Әрине, теңіздің тартылуы Қазақстан үшін үлкен қасірет болды. Бірақ одан қорытынды жасалып, теңізді қалпына келтіру үшін жүйелі жұмыс жүргізіліп жатыр. Бұл кешенді жұмыс 20 жылдан астам уақыт бойы үздіксіз жалғасуда. Соның арқасында Солтүстік Аралды сақтап қалдық. Оның айдыны 36 пайызға ұлғайып, су көлемі екі есе өсті. Су құрамындағы тұздың мөлшері екі есе азайды. Бірақ Аралды толтыру жұмыстары қарқынды жалғаса беруге тиіс. Каспий теңізінің тартылып бара жатқаны жұртты алаңдатып отыр. Тиісті шара қолданбасақ, бұл аса үлкен экологиялық апатқа айналуы мүмкін. Сол себепті мен жақында Қытайда өткен Шанхай ынтымақтастық ұйымының кеңейтілген отырысында осы маңызды мәселеге арнайы тоқталдым, Ұйым аясында Су мәселелері жөніндегі орталық құру туралы ұсыныс айттым. Каспий теңізі – бір елдің ғана емес, бүкіл аймақтың тағдырына қатысы бар мәселе. Сондықтан жұмылып әрекет ету қажет. Үкімет Каспийдің су ресурстарын сақтау туралы мемлекетаралық бағдарлама әзірлеуді қолға алуы керек. Оны серіктес мемлекеттермен келісу қажет. Бүгін біз су мәселесі бойынша дұрыс және орынды шешім табатын болсақ, ертең соның игілігін кейінгі ұрпақ көретін болады. Балаларымыз бен немерелеріміздің тағдыры біздің әрекетімізге тікелей байланысты болмақ.

Қоршаған ортаға жанашыр болу, оған үлкен жауапкершілікпен және шынайы қамқорлықпен қарау ұлттық идеологияның өзегі болуы керек. Былтырдан бері «Таза Қазақстан» жалпыұлттық жобасы жүзеге асырылып жатыр, бұл баршаңызға аян. Осы жұмысқа миллиондаған азаматымыз атсалысуда. Жұрт болып жұмылудың арқасында 860 мың гектардан астам аумақ тазаланды, төрт миллионнан астам ағаш отырғызылды. Осындай белсенді жұмысты жалғастыра берсек, аңсаған арманымызға жетіп, Қазақстан нағыз жасыл ел болмақ. Ал бұл келешек ұрпаққа керемет үлгі-өнеге және өсиет болып қалары анық. Осы жұмысқа атсалысып жүрген азаматтарға, әсіресе, жастарға ризашылығымды білдіремін. Тазалық мәдениетін қоғамда терең орнықтыру – өте маңызды міндет. Осы бағытта Үкімет экологиялық ағарту ісінің бірыңғай үлгісін енгізуге тиіс. Бұл жұмыс мектептен бастап жоғары оқу орындарына дейін барлық деңгейдегі білім мекемелерін қамтуы қажет.

АЛТЫНШЫ. Кәсіпкерлер елімізді цифрлық дамытудың қозғаушы күші болуға тиіс. Шағын және орта бизнестің ішкі жалпы өнімдегі үлесі 40 пайызға, ал жұмыспен қамту ісіндегі үлесі 50 пайызға жуықтады. Бұл – жаман көрсеткіш емес. Бірақ осы саланы жүйелі түрде жетілдіре түспесе, экономиканы дамыту және тұрмыс сапасын жақсартуға тың серпін бере алмаймыз. Екі миллионнан астам шағын бизнес субъектісінің ішінде өнім өндіретін кәсіпкерлер саны алты пайызға да жетпейтіні жасырын емес. Орта бизнесте бұл көрсеткіш жоғарырақ болғанымен, бәрібір көңіл көншітпейді. Былтыр мен «Экономиканы ырықтандыру жөніндегі шаралар туралы» Жарлыққа қол қойдым. Бұл құжат бизнестің мүддесін ескере отырып, барынша ашық реттеу үлгісіне көшуге негіз болды. Бірақ Жарлық толық орындалмай отыр. Іскер азаматтардың әлеуетін толық ашу мәселесі күн тәртібінен түскен емес. Сондықтан тиісті құқықтық базаны жаңғырту керек.

Қазір елімізде 21 кодекс, 300-ден астам заң бар. Оларға тым көп түзету

№106 (4850) 09/09/2025 Сейсенбі

ҚАЗАҚСТАН: ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР ӨЗГЕРІСТЕР АРҚЫЛЫ ШЕШУ

енгізілген. Кейбір нормалар бір-біріне қайшы келіп жатады. Түптеп келгенде, осының бәрі бизнестің дамуына кедергі келтіріп отыр. Заңнаманы түгел тексеріп, зерделеп шыққан жөн. Жасанды интеллект технологиясы мұны жылдам әрі тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің жанынан Интеллект арқылы реттеу орталығы құрылады. Бұл орталық заңнаманы ретке келтірумен, түсінікті әрі тиімді ұсыныстар әзірлеумен айналысады. Заңды күрделендіре бермеу керек. Қайта оны кәсіпкерлердің қажетіне қарай бейімдеп, министрлер мен әкімдердің нақты нәтиже үшін жеке жауапкершілігін күшейткен жөн. Мемлекеттік органдар бизнес өкілдеріне ескерту жасаудың орнына әлі күнге дейін тым қатаң әкімшілік шешімдер қабылдайды деген мәлімет маған да жетіп жатады. Мұндай келеңсіздікке жол беруге болмайды. Міндетті талаптар тізімі бизнесті шектен тыс тексерістерден қорғайтын маңызды құралдың бірі болуға тиіс. Қолданыстағы нормалардың Кәсіпкерлік кодекске сәйкестігін қосымша тексеріп, тізімді тезірек қолданысқа енгізу қажет. Біз азаматтарға көрсетілетін мемлекеттік қызметтерді цифрландыру ісінде зор жетістікке жеттік. Бірақ бюрократиялық рәсімдер әлі күнге дейін бизнеске кедергі болып отыр. Цифрландыру ісінің мақсаты әлі орындалған жоқ. Бұл ахуалды шұғыл түзеу керек. Ең алдымен, салықтық әкімшілендіруге назар аудару қажет. Мемлекеттік кірістер комитеті цифрландыру үдерісі бойынша мемлекеттік органдар арасында көш бастауға тиіс. Бұл мекеме жасанды интеллектінің және басқа да озық технологияның әлеуетін салық төлеушілердің мүддесіне сай тиімді қолдануы керек. Осы жүйелі қадамның бәрі мемлекет пен бизнестің арасындағы қарым-қатынастың мүлдем жаңа, сервистік үлгісін жасауға арналған.

Жаңа Салық кодексі қазіргі нормалар мен рәсімдерді өзгертумен шектелмеуі керек. Бұл құжат салық төлеушілердің ашықтық пен адалдыққа негізделген жаңа таным-түсінігі мен болмысын қалыптастыруға тиіс. Мемлекет адал жұмыс істейтін салық төлеушілердің мүддесін қорғайды. Олардың адал еңбегінен түскен салықты елімізді дамытуға жұмсайды. Салықтан түскен әр теңге халықтың игілігіне жұмсалуға тиіс. Бұл – азаматтарға сапалы мемлекеттік қызмет көрсетіліп, инфрақұрылым салынып, мемлекеттік қолдау шаралары ұсынылуы қажет деген сөз. Даму институттары кәсіпкерлердің белсенділігін арттыру ісінде айрықша рөл атқаруға тиіс. Бірақ олардың жұмысында біраз кемшілік бар. Даму институттарының қызметін өзгертетін кез келді. Шын мәнінде, бұл құрылымдар нақты бір салаға бағытталған, терең талдау жасауға қабілетті және инвестиция салуға құқылы толыққанды даму институты ретінде жұмыс істеуге тиіс.

Тағы бір өте маңызды мәселе. Мемлекеттің экономикадағы үлесін азайту көп жылдан бері өзекті міндет болып келеді. Мемлекеттік ұйымдар мен компаниялар негізсіз көбейіп, жеке кәсіпорындардың толыққанды дамуына мүмкіндік бермей отыр. Елімізде мемлекеттің үлесі бар ұйымдар саны 25 мыңға жуықтайды. Көпшілігінің қызметі мен құрылымы сын көтермейді, қисынға да келмейді. Қазір коммерциялық емес міндеттерді орындау үшін коммерциялық әдіс-тәсілдер кеңінен қолданылып жүр. Соның салдарынан түрлі шығындар артып, корпоративті органдар көбейіп кетті. Нақты нәтижеге назар аударылмайды. Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігіне Үкіметпен бірлесіп, мемлекеттік секторды реформалау туралы нақты ұсыныстар әзірлеуді тапсырамын, қажет болса, арнайы Жарлық шығарамын. Бұдан бөлек, Үкімет Мемлекеттік мүлік туралы заңды жаңартуға тиіс. Заңда мемлекеттің экономикаға қатысу шегі нақты айқындалуы керек. Сондай-ақ басқару ісіне қатысты құқықтық талаптар көрсетілуі қажет.

ЖЕТІНШІ. Экономиканы жаңжақты жаңғырту жұмыстары адам капиталын дамытуға қатысты жаңа міндеттер жүктейді. Бұл жерде білім беру саласы айрықша рөл атқарады. «Келешек мектептері» ұлттық жобасы аясында жоспарланған 217 мектептің 150-і қазірдің өзінде жұмыс істеп тұр. Қалған мектептердің құрылысы алдағы үш ай ішінде аяқталуға тиіс. Цифрлық технологиялар жаһандық еңбек нарығын жылдам өзгертіп жатыр. Әлемде жасанды интеллектімен жұмыс істеудің қыр-сырын білетін мамандарға деген сұраныс жыл өткен сайын артып келеді. Жұмыс үдерістерінің едәуір бөлігі цифрлық технологияларды енгізу арқылы автоматтандырылатыны анық. Сол себепті менің тапсырмаммен 100 мыңға жуық студентті технологиялық жобаларға тартуды көздейтін Al-Sana бағдарламасы жүзеге асырыла бастады. Алайда жасанды интеллектімен жұмыс істеу құзіретін қалыптастыру әлдеқайда ерте жастан, яғни мектеп қабырғасынан қолға алынуға тиіс. Осыған орай бірқатар бастаманы жүзеге асырған жөн. Ең алдымен, мектеп оқушыларына арналған жасанды интеллект негіздері туралы бағдарлама және оқу материалдарын әзірлеу қажет.

Ұстаздардың жасанды интеллект технологиясын меңгеру дағдысын да қалыптастыру керек болады. Қашықтан оқыту тәсілі және жасанды интеллект технологиясы негізінде «Qazaq Digital Mektebi» атты шағын жинақты мектеп үлгісін әзірлеуіміз қажет. Мұндай платформа ауылдағы оқушыларды сапалы оқу тәсілдерімен қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Елордада балаларды дамыту орталықтарын жеке қаражат тарту арқылы салу тәжірибесі бар. Көптеген кәсіпкер дәл осы мәселе бойынша көмек көрсетуге әзір екенін білдіріп жатыр. Әкімдер осындай жобаларды жүзеге асыруға кәсіпкерлерді белсенді түрде жұмылдыруы керек. Еліміз білім экономикасына көшіп жатыр. Сондықтан ғылым, білім және инновация саласын басқару тәсілдерін өзара байланыстыру өте маңызды.

Ғылым саласында әлі де мемлекеттің үлесі басым. Бірақ бюджет қаржысының қайтарымы әлі де шамалы болып тұр. Жаңа патенттер, технологиялар мен өндірістер сияқты көзге көрінетін нақты нәтиже жеткілікті емес. Инновациялық саясатты Ғылым және жоғары білім министрлігінің құзырына берген жөн. Министрлік және Ғылым академиясы бірлесіп, ғылыми институттар мен жоғары оқу орындарын үйлестіру ісімен белсенді түрде айналысуы керек. Жасанды интеллектіні кеңінен қолданатын университеттерге көбірек дербестік беруге болады. Сонымен қатар Үкімет дарынды зерттеушілерді қолдау үшін қосымша шаралар қабылдауға тиіс. Білікті мамандарымызды елге қайтарудың тиімді тәсілдерін ойластырып, қолданысқа енгізу керек. Кадр тапшылығын жою үшін көшіқон саясатын да қайта қараған жөн. Шетелден елімізді дамытуға үлес қоса алатын мықты мамандарды ұлтына қарамай тарту – өте маңызды міндет. Олардың Қазақстанда қалуына жағдай жасау керек. Себебі бізге білікті мамандар өте қажет. Әсіресе техникалық мамандықтарды меңгерген өз ісінің нағыз шеберлері керек. Қазіргі тілмен айтсақ, «сапасы жоғары адами ресурстар» қажет. Өйткені білікті, саналы адамдар – ұлттық экономиканың арқауы, ел болашағының кепілі.

Елімізге кәсіби даярлығы жоғары, білікті жұмысшылар өте қажет, бұл – анық нәрсе. Сондықтан мен 2025 жылды «Жұмысшы мамандықтары жылы» деп жарияладым. Қазір елімізде мыңдаған жұмыс орны бос тұр. Түрлі салада, тіпті, жалақысы едәуір жоғары жұмыс орындары бар. Бұл орындарды шетелден келіп жатқан адамдар толтыруда. Жыл сайын мыңдаған инженер, құрылысшы және ауыл шаруашылығы маманы оқуын бітіріп шығады. Оларға білім беру үшін мемлекет қомақты қаражат бөліп жатыр. Алайда көбі мамандығы бойынша жұмыс істемейді. Олар арнайы білімді қажет етпейтін, тез табыс әкелетін жұмыстарды таңдайды. Әрине, жұмыстың жаманы жоқ, адал еңбектің бәрі – маңызды. Бірақ бұл үрдіс жеке адамға да, бүкіл елге де үлкен пайда әкелмейді. Азаматтардың өндіріске барғаны абзал. Экономиканың нақты саласында жұмыс істеуге ұмтылғаны жөн. Осыған мемлекет қажетті жағдай жасауы керек. Жұмысшы мамандықтарына деген құрметті арттыра түсуіміз керек. Оларға лайықты жалақы төлеу қажет. Бұл – мемлекетіміздің алдында тұрған негізгі міндеттің бірі. Еңбек нарығын, әсіресе көші-қон мәселесін реттеу саласында есепке алудың орталықтандырылған жүйесі жоқ. Бұл жағдай осы саладағы болжау жұмысының сапасына және шешімдердің тиімділігіне кесірін тигізеді.

Үкімет ел ішіндегі және шетелдегі көші-қон ағымының есебін жүргізетін бірыңғай цифрлық жүйе енгізуге тиіс. Ішкі және сыртқы көші-қон үдерісінің бақылаусыз қалуы жұрттың бәрі тұрғысы келетін ірі қалаларымыздың инфрақұрылымына орасан салмақ түсіріп отыр. Астана – соның айқын мысалы. Соңғы үш жылдың өзінде елорда тұрғындарының саны 250 мыңнан астам адамға, соның ішінде былтыр 100 мың тұрғынға көбейді. Биылғы өсім онсыз да жоғары саналатын осы көрсеткіштен асып түсуі мүмкін. Елордада халық саны ресми түрде 1,5 миллион адам болғанымен, оның инфрақұрылымы іс жүзінде күн сайын 1,9 миллион адамға қызмет көрсетеді. Басқаша айтсақ, Астана 400 мыңнан астам адамға, яғни халық саны бойынша орташа қала саналатын тағы бір шаһардың тұрғындарына пара-пар жұртқа ешқандай жоба-жоспарсыз қызмет етіп жатыр. Сондықтан қаланы сумен және жылумен қамтамасыз ететін жүйелердің үздіксіз жұмысына қауіп төніп тұр.

Астанада 2022 жылдан бері мұқтаж жандарға 7 мыңға жуық пәтер, соның ішінде көпбалалы отбасыларға 1380, жетім балаларға 835, ерекше қажеттілігі бар адамдарға 665 пәтер берілді. Кейбір облыс әкімдері корпоративті салықтан түскен қаражатты көше бойындағы тас тақтайшалар салу сияқты тиімсіз жобаларға шашудан әріге бармайды. Әрине, содан соң жұрт әлеуметтік қызметтері мен жеңілдіктері бар Астанаға қарай ағылады. Мұндай ахуал күрделі мәселелер туындауына әкеп соқтырады. Қалада әлеуметтік тұрғыдан осал топтағы жандардың саны бірнеше есе артқан, әлеуметтік қолдауға арналған шығындар да бюджет кірісінен жылдамырақ өсіп жатыр. Ал әлеуметтік міндеттемелердің үлесі тым артып барады. Мектеп инфрақұрылымы қазірдің өзінде шамадан тыс жұмыс істеп, шатқаяқтап тұр. Жыл сайын 15 мектепке дейін салу қажеттігі туындап жатыр. Емханалардың жүктемесі өте көп, онда орын тапшы. Соның салдарынан әкімдік қаланың қарқынды дамуына жағдай жасаудың орнына әлеуметтік шығындарға қыруар қаржы жұмсауға мәжбүр. Оның қала бюджетіндегі үлесі қазірдің өзінде 60 пайызға жеткен. Бұл ахуалды түзеу үшін түбегейлі шаралар қабылдау қажет. Жұрттың өңірлерден ел астанасына не себепті тоқтаусыз көшіп жатқанына мұқият талдау жүргізіп, әлеуметтік және экономикалық тұрғыдан тартымды басқа да орталықтар құруға арналған кешенді шаралар қабылдау керек.

«Жүргенге жөргем ілінеді» деген қағидатты енгізіп, өңірлердің әлеуметтік міндеттемелерін қаржыландыру мәселесін қайта қараған жөн. Сонымен қатар аймақтардағы әлеуметтік тұрғыдан осал топтағы азаматтарға бөлінетін әлеуметтік төлемдерді біріздендіру керек. Мемлекеттің көз алдындағыдан басқаны көрмей, бәріне көне беретін әлеуметтік саясаты жүзден астам түрлі жеңілдіктің пайда болуына әкеп соқтырды. Осы жеңілдіктерді әперемін деп «көмек қолын» созатын жылпостар да көбейді. Біз әлі күнге дейін бұрынғы КСРО аумағындағы және одан тыс басқа да аймақтардағы қақтығыстарға қатысқан азаматтарға арнайы төлемдер жасап, медициналық қызмет көрсетіп келеміз. КСРО-ның ыдырағанына 35 жыл болса да, ардагерлеріміз барған сайын «жасарып», көбейіп барады. Мемлекет өзінің негізгі міндеттерін орындаудан бас тартпайды. Бірақ әлеуметтік жеңілдіктерді қолдан көбейту – елді дамытуға, яғни мектеп, аурухана, көлік инфрақұрылымдарын және басқа да нысандар салуға жұмсалуы қажет қыруар қаражатты желге шашу деген сөз. Кезінде біздегі «әлеуметтік саланың жанашырлары» толық емес отбасы деген жеңілдікке мұқтаж адамдар санатын ойлап тапқан еді. Соның салдарынан, ажырасқан отбасылар саны күрт өсіп, біз бір кезде бұл көрсеткіш бойынша әлемде «көш бастаған» елдердің қатарына қосылдық. Мұндай мысалдар аз емес. Осылайша, біз өзіміз жалқаулық пен масылдыққа жол беріп отырмыз. Отбасы мүшелерінің барлығы дерлік нысаналы әлеуметтік көмек пен жәрдемақы алатын болса, жұмыс істеудің не қажеті бар? Турасын айтсақ, әлеуметтік салада оңтайлы шешім қабылдаудың орнына, Үкімет кемінде 15 жыл бойы әлеуметтік масылдық пен әлеуметтік алаяқтыққа жол беріп келді.

Елдегі демографиялық үрдістерді егжей-тегжейлі зерделеп, ұзақ жылға арналған шешімдер қабылдау айрықша маңызды.

Алайда осы салада мәліметтерді тиісті деңгейде есепке алып, талдау жасау жолға қойылмаған. Бұл жағдай еңбек нарығының сұранысын болжау, инфрақұрылымды дамыту жұмысын жоспарлау және басқа да міндеттерді орындау жолында қиындық туғызады. Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің базасында ауқымды деректер мен жасанды интеллект технологиялары енгізілген Демографиялық үдерістерді талдау және болжау орталығын құру керек. Демография және еңбек нарығындағы үрдістер зейнетақы жүйесіне қатысты ұстанымдарды қайта қарауды қажет етеді. Азаматтардың, әсіресе, өз-өзін жұмыспен қамтып отырған адамдардың зейнетақы жинағы аз екені байқалады. Үкімет Ұлттық банкпен, сондай-ақ Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігімен бірлесе отырып зейнетақы жүйесінің қаржылық тұрақтылығын нығайту, зейнетақы төлемдерінің ұзақ уақыт бойы теңгерімді және лайықты деңгейде болуын қамтамасыз ету шараларын ойластыруы керек. Азаматтардың қаржылық сауаттылығын арттыру мәселесі әлі де өзекті. Осы ретте, AMANAT партиясы ұсынған «Қарызсыз қоғам» жобасын жүзеге асыруды жалғастыру керек. Былтырдың өзінде осы жоба аясында 845 мың адам сауатын жетілдіріп, заңгерлік кеңес алды. Түпкі мақсат – халықтың мойнындағы қарызын азайту ғана емес, азаматтардың табысы тұрақты болуын қамтамасыз ету.

Мемлекет денсаулық сақтау жүйесін дамыту үшін жүйелі шаралар қабылдап жатыр. Елімізде медицина нысандары біртіндеп жаңғыртылуда. Ауылдағы фельдшерлік-акушерлік пункттерден бастап мамандандырылған ауруханаларға дейін жаңартылып жатыр. «Ауылда денсаулық сақтауды жаңғырту» ұлттық жобасы аясында 540 нысан салынды, осы жылдың соңына дейін тағы 115 нысан пайдалануға берілмек. Ал қалалы жерлерде денсаулық сақтау саласына қатысты бірқатар ірі нысан іске қосылды. Мысалы, Астанада онкология орталығы, Алматыда жұқпалы аурулардың ғылыми орталығы ашылды.

Осы ретте бұған дейін түрлі аймақта бой көтерген көпбейінді ауруханаларды бюрократиялық шырғалаңға салмай, пайдалануға беру қажет. Сондай-ақ мұндай жаңа нысандар салуды жалғастыра берген жөн. Бұл жұмысқа мемлекеттік-жекеменшік серіктестік механизмдері аясында жеке инвестицияны да тарту керек. Сонда азаматтар Астанаға көше бермейді. Басқа да бағыттар бойынша жұмыстарды жандандыру керек. Соның ішінде фармацевтика өнеркәсібін дамытуға баса мән берген жөн. Өзімізде жасалатын дәрі-дәрмектің түрі мен санын көбейту – стратегиялық міндет. Бұған, әсіресе, пандемия кезінде әбден көзіміз жетті. Денсаулық сақтау жүйесінің қаржылық тұрақтылығына және медициналық қызметтерге мониторинг жүргізу ісінің тиімділігіне қатысты мәселелер бар. Бюджет қаржысы шектеулі кезде Әлеуметтік медициналық сақтандыру қоры іс жүзінде бюджетті реттеуші рөлін атқарып отыр. Қор дайын өнім жеткізетін кәсіпорындарға бақылауды күшейткеннің арқасында шығынды көбейтпей ұстап тұр. Үкімет жасанды интеллект технологиясын қолданып, медициналық қызметтердің сапасына және көлеміне мониторинг жүргізетін жаңа жүйе қалыптастыруға тиіс. Елімізде дәрігердің мәртебесін көтеріп, әлеуметтік жағдайын жақсарту үшін нақты шаралар қабылданып жатыр. Бұл жұмыс өз жалғасын табады.

Халықтың өмірі мен денсаулығына тікелей әсер ететін тағы бір түйткіл, бұл – жол қауіпсіздігі. Мен былтырғы Жолдауда бұған арнайы тоқталдым. Әрине, біраз шаруа жасалып жатыр.

№106 (4850) 09/09/2025 Сейсенбі

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ДӘУІРІНДЕГІ ҚАЗАҚСТАН: ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР ЖӘНЕ ОНЫ ТҮБЕГЕЙЛІ ЦИФРЛЫҚ ӨЗГЕРІСТЕР АРҚЫЛЫ ШЕШУ

Соған қарамастан көлік апаттары азаймай тұр. Жыл басынан бері 22 мыңнан астам жол-көлік оқиғасы тіркелген. Шын мәнінде, көп нәрсе көлік жүргізушілерінің өзіне байланысты, себебі жол ережесін бұзатындар аз емес. Жылдамдықты асырмау, жол ережесін бұзбау – ең басты және маңызды талап. Әрбір адам өз өміріне және айналасындағы адамдардың қауіпсіздігіне жауапты екенін сезінуге тиіс. Көлік жүргізу мәдениетін бүкіл қоғам болып қалыптастыру қажет. Сондай-ақ электросамокаттарға назар аударған жөн. Бұл тақырып қоғамда қызу талқыланып жатыр. Екі жыл бұрын жаяу жүргіншілер жолымен жүруге шектеу қоятын заңнамалық өзгерістер енгізілді. Бірақ қоғамдық орындардағы ахуал өзгере қойған жоқ, әлі де азаматтарға қауіп-қатер төніп тұр. Қазір бұл саланы реттейтін заңға түзетулер әзірленді. Оны көп созбай қабылдау керек. Әрбір азаматтың, әрбір баланың өмірі қымбат. Бұл мәселеде ұсақ-түйек деген болмайды. Түптеп келгенде, мұның әрқайсысы – Қауіпсіз Қазақстанды құру жолындағы маңызды қадамдар.

Келесі мәселе. Бұл – жасанды интеллекті дәуіріндегі мәдениет пен өнердің дамуы. Осы салаға бұрынғыдай айрықша мән береміз, тиісті инфрақұрылымды саламыз және қажет болса жөндеуден өткізіп, қалпына келтіреміз. Өнер адамдары еліміздің мәдениетін, салт-дәстүрін шетелге паш етіп жатыр. Бұл – құрметке лайық жұмыс. Сондықтан мәдениет қайраткерлеріне қажетті қолдауды көрсетеміз. Бірақ олар жаңа заманның талабына бейімделіп жұмыс істеуі керек. Баршаңызға мәлім, мен бұқаралық спортты дамытуға баса мән беремін. Аймақтарда спорт нысандары бой көтеріп жатыр. Үйірмелер балаларға қолжетімді бола бастады. Ерекше қажеттілігі бар азаматтарға және егде адамдарға арналған спорт клубтары ашылып жатыр. Сондай-ақ кәсіби спорт саласында оң өзгерістер болып жатыр. Мен бұған дейін шетелден келген спортшыларға бюджеттен қаржы бөлуді шектеу туралы тапсырма бердім. Депутаттар бұл бастаманы қолдап, арнайы заң қабылдады. Бірақ мұнымен шектеліп қалуға болмайды, алға қарай жүруіміз керек. Футбол клубтарын жекешелендіруге қатысты жұмысты тездету керек. Қазір еліміздің төрт футбол клубына белгілі кәсіпкерлеріміз ие болды, яғни, клубтар жекеменшікке өтіп жатыр. Сол үшін оларға ризашылығымды білдіремін. Дегенмен футболды коммерцияландыру ісін жалғастыра беру керек. Мұндай қадамсыз Қазақстанда футбол дамымайтынын әлемдік тәжірибеден көріп отырмыз. Қазіргі заманда кәсіби спортты қомақты табыс әкелетін бизнес-индустрия ретінде қарастырған жөн.

***

Мен жариялаған міндеттер Қазақстанның одан әрі қарқынды дамуы үшін айрықша маңызды. Олар елімізді цифрлық жаңғырту ісімен тығыз сабақтасып жатыр. Жасанды интеллектіні жаппай енгізу және жаппай цифрландыру еліміздің барлық саладағы әлеуетін еселеп арттырады. Біздің стратегиялық бағдарымыздың ең басты қыры осы болуға тиіс. Әрине, елімізде суперкомпьютердің іске қосылуы – зор жетістік. Бірақ мұны Үкімет те, бүкіл қоғам да Қазақстанды, шын мәнінде, цифрлық мемлекетке айналдыратын жан-жақты және қарқынды жұмыстың бастауы ретінде қабылдауға тиіс. Осы міндетті тиімді орындау үшін Үкіметке цифрландыру ісі мен жасанды интеллектіні дамытуға арналған «Digital Qazaqstan» атты біртұтас тұжырымдамалық құжат әзірлейді. Онда бастамалар мен жобалардың бәрі жалпыұлттық стратегия аясында біріктірілетін болады. Түптеп келгенде, еліміздің түбегейлі цифрлық жаңғыруын халықтың тұрмыс сапасын жақсартуға бастайтын жол дей аламыз. Мемлекет әр азаматтың лайықты табыс тауып, сапалы әлеуметтік қызмет алып, ертеңгі күніне сенімді болуы үшін барынша жағдай жасай береді. Себебі қолға алынған барлық реформа бір ғана мақсатты көздейді. Бұл – халықтың әл-ауқатын арттыру және елдің жан-жақты өрлеуін қамтамасыз ету. Еліміздің халықаралық беделін арттыру жолындағы күш-жігеріміздің түпкі мәні де – осы.

Цифрландыру және жасанды интеллект дәуірінде мемлекетіміздің ұлттық стратегиялық мүддесіне сай келетін теңгерімді әрі сындарлы сыртқы саясаты әлеуметтік-экономикалық тұрғыдан орнықты дамуымызға зор ықпал етеді деп сенемін. Көптеген мемлекет Қазақстанмен достық қатынас орнатып, тиімді ынтымақтастықты нығайтуға ұмтылады. Мұның өзі, бірінші кезекте, еліміздің халықаралық аренадағы абырой-беделі жоғары екенін және өзгелер бізбен санасатынын көрсетеді. Біз маңызды халықаралық проблемаларды шешуге өз үлесімізді қосып келеміз. Қазақстанмен қарым-қатынас орнатуға мүдделі алыс-жақын елдердің бәрімен ынтымақтастығымызды бағалаймыз.

Жақында мен Қытайға ресми сапармен бардым. Онда мәңгі стратегиялық серіктестік рухында дамып келе жатқан екіжақты қарым-қатынастың барлық мәселелері бойынша табысты келіссөздер өтті. Менің Түркияға және Қырғызстанға сапарларым да сәтті болды. Осы жылдың соңына қарай мен Ресейге және Өзбекстанға барамын. Астанада Әзербайжан, Армения, Түрікменстан басшыларын қарсы алуға дайындалып жатырмыз. Сондай-ақ Азияның, Еуропаның, Африканың бірқатар мемлекет басшыларымен кездесіп, келіссөз жүргізу жоспарланған. Қазақстан-Америка сұхбаттастығы да белсенді жалғасып келеді. Еуропа одағымен сан салалы байланыстарымызды күшейтіп жатырмыз.

Биыл айтулы даталарға толы жыл болды. Ең бастысы, Екінші дүниежүзілік соғыстың аяқталғанына 80 жыл толды. Мәскеуде және Бейжіңде өткен салтанатты іс-шаралар адамзат тарихындағы ең сұрапыл соғыстың ондаған миллион құрбаны әлем халқының жадында мәңгі қалатынын аңғартты. Сондай-ақ бәрімізді сол бір қанды қырғынға қайта баға беруден және жаңа дүниежүзілік соғыс бастауға ұмтылудан аулақ болуға шақырды. Барлық ел өсіп-өркендеу үшін бейбітшілікті сақтап, ортақ мәмілеге келе білуі керек. «Мың шыж-быждан бір сіз-біз артық». Сол себепті Қазақстан Аляскада өткен Ресей-АҚШ саммитінің нәтижесіне, сондай-ақ Вашингтонда Президент Трамптың ара ағайындығымен Әзербайжан мен Арменияның бейбітшілік туралы декларацияға қол қойғанына қолдау білдірді.

Екінші айтулы дата – Екінші дүниежүзілік соғыстың басты институционалдық қорытындысы саналатын Біріккен Ұлттар Ұйымының 80 жылдығы. Біріккен Ұлттар Ұйымына әлі күнге дейін еш балама жоқ. Қазақстан оны көкейкесті халықаралық мәселенің бәрін әділ шешу жолындағы негізгі келіссөз алаңы болып қала беруге тиіс деп санайды. Дегенмен Біріккен Ұлттар Ұйымын, әсіресе, оның ең басты органы – Қауіпсіздік Кеңесін реформалайтын кез келді. Мен жақында Нью-Йорк қаласында Біріккен Ұлттар Ұйымы Бас Ассамблеясының мерейтойлық сессиясында сөз сөйлеймін. Басқосуда халықаралық ахуалға, соның ішінде Біріккен Ұлттар Ұйымын реформалауға қатысты Қазақстанның көзқарасын білдірмекпін.

ҚАДІРЛІ ОТАНДАСТАР!

«Заң және тәртіп» – мемлекетіміздің мызғымас тұғыры. Қоғамда осы қағиданы түбегейлі орнықтыру үшін барлық құзырлы органдар арасында ортақ көзқарас пен ортақ ұстаным болуға тиіс. Бұл – ең алдымен, ешқандай құқық бұзушылыққа жол бермеу қағидасы, яғни кез келген заңсыздарды меңгеріп, халқымызды озық ойлы ұлттардың қатарына қосуға талпынады. Өскелең ұрпақтың бойындағы патриотизм – болашаққа деген шынайы ұмтылыс. Бұл – қоғам санасында болып жатқан өзгерістің айқын көрінісі. Мен мұны толығымен қолдаймын. Жастардың күш-жігеріне, олардың дарыны мен біліміне сенемін. Біз кеше кім болғанымызды ұмытпаймыз. Төл тарихымызға құрметпен қараймыз. Ал келешекте кім болатынымыз тек қана өз қолымызда екенін жақсы түсінеміз. Сондықтан ғылым-білімге ұмтылған, елін-жерін көркейтуді ойлаған жастарға әрдайым жан-жақты қолдау көрсете береміз. Біз қолға алған ауқымды жұмыстың бәрі жастардың жарқын болашағы үшін жасалып жатыр. Өскелең ұрпақ ертең соның игілігін көреді, оны еселеп, лайықты жалғастырады. Қазір жер жүзінде болып жатқан түбегейлі өзгерістерге жастар тез бейімделеді. Соның ішінде жасанды интеллектінің жаңа дәуірдегі орны ерекше. Хакім Абай «Адамның адамшылығы ақыл, ғылым, жақсы ата, жақсы ана, жақсы құрбы, жақсы ұстаздан болады» деп айтқан. Бұл нақыл сөзге Мемлекет басшысы ретінде қосарым: Өркениетті әрі озық елдің заңы – әділ, билігі – білікті, ал азаматтары саналы және белсенді болары хақ. Мемлекет деңгейінде қабылданған әрбір шешімнің мән-маңызы, ең алдымен, халықтың тұрмысын жақсарту, экономиканы тұрақтандырып, әлеуметтік әділдік орнату үшін жасалған нақты істермен өлшенуге тиіс. Сонда біз жаңа тұрпатты, мықты ел боламыз. Қазақстан жан-жақты, түбегейлі реформалардың арқасында дамудың даңғыл жолына түсіп келеді. Алда қарқынды жұмыс күтіп тұр. Біз бағдарымыздан айнымай, тек алға қадам басуымыз керек.

ҚҰРМЕТТІ ОТАНДАСТАР!

Бүгін мен еліміздің жасанды интеллект негізінде әлеуметтік-экономикалық дамуына айтарлықтай оң ықпалын тигізетін жаңа саяси реформа туралы ойымды ортаға салғым келеді. Бұл жерде парламенттік реформа туралы айтқалы тұрмын. Жоғары өкілді билік тармағына қатысты реформаны бұған дейінгі барлық өзгерістің, соның ішінде Президент билігіне қатысты өзгерістердің заңды жалғасы деуге болады. Біз Әділетті Қазақстанды құруға кірістік. «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» қағидатына сәйкес билік пен халықтың арасында ашық әрі бүкпесіз диалог орнатып жатырмыз. 2022 жылы маусым айында елімізде жалпыұлттық референдум өтті. Онда азаматтарымыздың басым көпшілігі «Күшті Президент – Ықпалды Парламент – Есеп беретін Үкімет» тұжырымдамасы негізінде мемлекетімізді жан-жақты жаңғырту стратегиясына қолдау білдірді. Соңғы жылдары Қазақстанда, тіпті, шетелдерде болып жатқан оқиғалардың өзі біз таңдаған бағдардың дұрыс екенін көрсетіп берді. Дегенмен бір жерде тоқтап қалуға болмайды.

Біз еліміздің және кейінгі ұрпақтың болашағын тереңнен ойлауымыз керек. Менің жылдың басында «Ана тілі» газетіне ауқымды сұхбат бергенімді білесіздер. Онда «Реформа – ұдайы жүретін үдеріс, қоғамда нақты сұраныс болса, жаңа реформалар әзірленеді» деп айттым. Елімізде парламенттік реформа мәселесі кемінде жиырма жылдан астам уақыт бойы айтылып келеді. Осы мәселе ашық та, жабық та талқыланып жүргені ешкімге құпия емес. Бұл тақырып әлі күнге дейін өзекті болып отыр. Сондықтан мемлекеттік жүйе дамып, азаматтарымыздың саяси мәдениеті өсіп келе жатқанын ескере отырып, бұл мәселені халықтың талқысына салу айрықша маңызды деп санаймын. Сенат 1995 жылы елімізде күрделі әрі тұрақсыз саяси жағдай болып тұрған сәтте Парламенттің жоғары палатасы ретінде құрылды. Ол кезде мемлекеттігіміздің негізі енді ғана қалыптаса бастаған аса қиын жолдың басында тұрған едік. Сенатқа мемлекет құру ісіндегі тұрақтылықты қамтамасыз ету тарихи міндеті жүктелді. Өткен 30 жылда Сенат өзінің осы аса маңызды тарихи миссиясын абыроймен, тиімді атқарып шықты. Жоғары палата заң шығару үдерісінің, басқа да негізгі реформалардың айрықша маңызды тетігі әрі кепілі болып келеді. Баршаңызға мәлім, мен Сенатқа он жыл басшылық еттім. Бұл жұмысты қашанда зор мәртебе әрі үлкен жауапкершілік деп санадым. Сондықтан маған осы мінберден парламенттік реформа туралы айту оңай емес. Соған қарамастан мен дәл бүгін елімізде көп ұзамай бір палаталы Парламент құру туралы бастама көтергім келеді. Бірден айтайын, бұл – өте маңызды мәселе. Оны асығыс жүзеге асыруға болмайды. Бұл реформа азаматтық секторда, сарапшылар ортасында, сондай-ақ, әрине, қазіргі Парламентте жан-жақты талқылануы қажет.

Реформаның мән-маңызы айрықша екенін ескерсек, оны талқылауға бір жыл уақыт керек деп ойлаймын. Содан кейін, яғни, 2027 жылы жалпыұлттық референдум өткізуге болар еді. Содан соң Конституцияға тиісті өзгеріс енгізе аламыз. Мен мемлекеттің тағдырын айқындайтын барлық мәселе халықтың келісімімен ғана шешіледі деп бұған дейін бірнеше рет айттым. Егер бір палаталы Парламент құру қажет деген ортақ шешімге келсек, ондай Парламентті тек қана партиялық тізім бойынша сайлаған жөн деп санаймын. Бұл – әлемде кеңінен тараған парламенттік рәсім. Осылайша, Мәжілістің қазіргі құрамы барлық заңдық рәсімдер аяқталғанша өз ісімен айналыса береді. Сенат жалпыұлттық референдумның қорытындысы шығып, жаңа Парламент сайлауы өткенге дейін алаңсыз жұмыс істейді. Ал саяси партиялардың бәсекелі тартысқа дайындалуына уақыты болады. Депутаттарымыз нағыз мемлекетшіл азамат ретінде бұл мәселеге зор жауапкершілікпен әрі түсіністікпен қарайды деп ойлаймын.

Түптеп келгенде, саяси реформалардың бәрі еліміздің біртұтас институционалды жүйесінің ажырамас бөлігіне айналады. Әрине, заңды сұрақ туындауы мүмкін: Президент Парламенттік реформа жасау қажеттігі туралы неге соншалықты ерте жариялап жатыр, әйтпесе, саяси технологияның қағидасына сәйкес мұндай шаралар тосыннан, күтпеген жерден жасалады емес пе? Бірақ мен осыған дейін де айттым, тағы да қайталап айтамын: мен еліміздің және халқымыздың тағдырына қатысты қандай да бір мәселеге келгенде тек қана ашық саясат жүргізу керек деп санаймын, мұндай ауқымды реформаны қоғамнан құпия ұстауға болмайды деп есептеймін. Осындай тағдырлы мәселелер бойынша халықпен ашық сұхбат жүргізу қажет деп сенемін. Сонда ғана бәріміз бір ел болып, Әділетті және Қуатты Қазақстанды құру жолында тағы бір маңызды қадам жасаймыз. Баршаңызға амандық, табыс тілеймін. Қазақстанымыз мәңгі жасай берсін!

Ерлан ҚАРИН,
ҚР Мемлекеттік кеңесшісі:

ҰЛТТЫҚ СТРАТЕГИЯҒА БІРІКТІРІЛЕДІ

– Биылғы Жолдаудың біріктіруші идеясы – цифрландыруды кең көлемде дамыту және жасанды интеллектіні жаппай енгізу. Президент Қасым-Жомарт Тоқаев экономиканың түрлі салаларына цифрландыру мен жасанды интеллект құралдарын жеделдетіп енгізу міндетін жүктеді. Бұл қадамның барлығы жинақтала келіп, Қазақстанның жаңа Ұлттық цифрлық даму стратегиясына біріктіріледі.

Қазақстан жаңа технологияларды дамыту мен енгізуде кешенді әрі жүйелі шешімдер қабылдаған әлемдегі алғашқы елдердің бірі болып отыр. Бұл ретте Қазақстан болашақта технологиялық тұрғыдан дамыған мемлекет атануды көздейді. Осылайша, биылғы Жолдауда цифрлық трансформация мен жасанды интеллектіні енгізу біздің ел үшін жаңа ұлттық идея ретінде айқындалды

Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың жаңа саяси бастамаларының негізгі қырларына тоқталып өтейін. Ұсынылған парламенттік реформа президенттік саясаттың «Күшті Президент – Ықпалды Парламент – Есеп беретін Үкімет» басты формуласын дамытады. Референдум өткізу жөніндегі ұсыныс Президенттің ел болашағын айқындайтын түйінді мәселелерге қатысты тек қана келісе отырып шешім қабылдау қағидатының өзгермейтінін көрсетті.

Президент осымен бірнеше рет алдағы саяси жоспарларын алдын ала әрі ашық жариялады. 2022-2023 жылдардағы референдум да кезінде күні бұрын хабарланған болатын. Осы тұста айрықша атап өтерлігі, әңгіме Конституцияға жедел түрде өзгерістер енгізу немесе Парламент сайлауын жариялау туралы болып отырған жоқ. Мақсат бұл емес. Басты әрі негізгі мақсат – саяси жүйенің институционалдық негіздерін одан әрі нығайту. Сондықтан Президент ойластырылған, бірізділікке негізделген дәйекті тәсілді құптайды. Ең алдымен сарапшылар мен көпшілік қауым арасында жан-жақты әрі терең талқылау жүргізу қажет. Осылайша, Қазақстан кезекті рет кезең-кезеңімен және жан-жақты жүзеге асырылатын саяси жаңғырудың үлгісін көрсетті.

Есберген АЛАУХАНОВ,
Астана қаласы Қоғамдық кеңесінің мүшесі,
Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері:

ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕР КЕЗЕҢІ

– Президент Қасым-Жомарт Тоқаев атап өткендей, қазіргі әлем түбегейлі өзгерістер дәуіріне қадам басты. Бұл кезең сын-қатерлерге толы болғанымен, әр мемлекетке жаңа даму жолын табуға, өз орнын айқындауға зор мүмкіндік береді.

Халықаралық қатынастардағы тұрақсыздық, экономикалық теңсіздік және жаңа технологиялардың жедел дамуы мемлекеттерден батыл әрі жауапты қадамдарды талап етеді. Осындай жағдайда Қазақстанның бейбітшілікке, ынтымақтастыққа және көпвекторлы саясатқа негізделген бағыты бұрынғыдан да маңызды бола түсті. Бұл саясат бізге жаһандық турбуленттіліктің ішінде сенімді жол тауып, елдің тұрақты дамуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Жаңа геосаяси тәртіп – ұлттық мәдениетті, дәстүрді және құндылықтарды сақтап қалудың да маңызы артып отырған кезең. Қазақстан осы бағытта бірлік пен татулықты дәріптей отырып, өз үлгісін әлемге паш етіп келеді. Бұл – елімізді халықаралық аренада сенімді әріптеске айналдыратын құндылық. Сарапшылардың пікірінше, дәл осы шақта Қазақстан инновация мен жасанды интеллектке басымдық беру арқылы экономикалық серпіліс жасай алады. Жаһандық өзгерістердің ауқымы қаншалықты үлкен болса да, оларды мүмкіндіктерге айналдыру – біздің қолымызда.

Қорыта айтқанда, жаңа геосаяси тәртіп – Қазақстан үшін тек сын-қатерлер кезеңі емес, сонымен қатар жаңа серпін мен өркендеудің бастамасы. Елдің айқын бағыты мен стратегиялық шешімдері Қазақстанды тұрақтылықтың, сенімділіктің және дамудың аймағындағы үлгі елге айналдырады.

Табиғат ЗЕЙНҰЛҚАБДЕН,
Астана қаласы мәслихатының төрағасы:

БАҚЫЛАУСЫЗ КӨШІ-ҚОН РЕТТЕЛУІ ТИІС

– Президент өз Жолдауында маңызды мәселеге тоқталды. Айталық, елорда инфрақұрылымының дамуына қарағанда халық саны әлдеқайда жылдам өсіп жатыр.

Бар-жоғы үш жылдың ішінде Астана тұрғындарының саны 250 мың адамға артты, ал ресми 1,5 млн көрсеткішіне қарамастан, нақты жүктеме шамамен 2 млн тұрғынға есептелген. Бұл мәселені біз мәслихат отырыстарында бірнеше рет көтергенбіз.

Бақылаусыз көші-қон жылу, су жүйесіне, көлік пен әлеуметтік салаға айтарлықтай салмақ түсіруде. Сонымен қатар көптеген өңірлер өз халқын жоғалтып, олардың бюджеттері әрдайым тиімді жұмсалмай отыр.

Бүгін Қасым-Жомарт Тоқаев ел ішіндегі және шетелден келетін көші-қон ағындарын нақты бақылау үшін бірыңғай цифрлық есеп жүйесін енгізуді тапсырды. Сондай-ақ адамдар тек астанаға көшуге мәжбүр болмас үшін баламалы даму орталықтарын құрудың маңызына назар аударды.

Сондай-ақ Мемлекет басшысы 2025 жылды Жұмыс шы кәсіптер жылы деп жариялағанын айта келіп, білікті мамандар даярлау мәселесіне де айрықша тоқталды. Президенттің айтуынша, бүгінде елге инженерлер, құрылысшылар, аграршылар сияқты білікті мамандар қажет. Мемлекет адамдардың өңірлерде қалып, нақты секторда мансап құруына мүмкіндік беретін бағдарламаларды дамытатын болады.

Бұл қадамдар оңай емес, бірақ көші-қонды реттеу және елдің дамуын теңгерімді ету үшін аса қажет.

Қазбек МАЙГЕЛЬДИНОВ,
саясаттанушы:

САЯСИ РЕФОРМАҒА БАСТАУ БОЛДЫ

– Биылғы Жолдаудың басты ерекшелігі – бұл әрине ел экономикасының салаларын жасанды интеллект пен цифрландыру аясында дамытуға көңіл бөлінуі.

Президент үш жылдың ішінде цифрлық ұлт құрамыз деп отыр. Одан бөлек цифрлық теңге, цифрлық қала, цифрлық активтер қорын және жасанды интеллект министрлігін құру сияқты бастамаларды бекер айтып отырған жоқ. Осылайша біздің экономиканың әр саласы, ауылшаруашылығы, энергетика, банк салалары да осы бағытта дамиды.

Тағы бір маңызды саяси тұрғыдағы реформа – бір палаталы Парламент құру. Бұл – бүгінге дейінгі Бес саяси реформалар пакетінің нәтижесі деп қарауымыз керек. Себебі бұл – логикалық қорытынды. Қазіргі таңда Президент демократиялық институтты одан әрі дамытып, жергілікті өзін-өзі басқаруға басымдық беріп отыр. Мемлекет басшысы айтқандай, барынша барлық салада цифрландыру жұмыстарын жүргізер болсақ, бүгін Жолдауда қамтылмай қалған мәселелер де біртіндеп шешімін табады деп ойлаймын.

Ляззат РАЗБЕКОВА,
Астана қаласы мәслихатының депутаты:

МАҚСАТ – ТОЛЫҚ ЦИФРЛАНДЫРУ

– Жасанды интеллект және цифрлық даму министрлігі вице-премьер деңгейінде құрылады. Мақсат – үш жылдың ішінде Қазақстанды толық цифрландырылған елге айналдыру. Президенттің бүгінгі Жолдауында айтылған бұл мәселе өте өзекті. Яғни бұл шешім цифрландырудың жай ғана құралы емес, мемлекетті дамытудың стратегиялық бағытына айналғанын көрсетеді. Оған мемлекеттік қызметтердің сапасы ғана емес, экономиканың бәсекеге қабілеттілігі, бизнестің дамуы, білім беру және тіпті өңірлік саясат та тәуелді болады.

Негізгі қадам – Цифрлық кодексті жедел қабылдау. Бұл құжат жасанды интеллектіні, үлкен деректерді, платформалық сервистерді және цифрлық инфрақұрылымды қалай тиімді пайдалану керегін анықтап, олардың экономиканың өсуіне және азаматтардың өмірін жеңілдетуге жұмыс істеуін қамтамасыз етуі тиіс.

Алайда жаңа министрлік құру жай мақсат қана болмай, ол мемлекет, бизнес және ғылым күштерін біріктіретін құзыреттер орталығына айналуы қажет. Әйтпесе, біз нақты нәтижесіз тағы бір бюрократиялық құрылым алуымыз мүмкін.

Қазақстанның цифрлық болашақты тек қуып жетуші емес, қалыптастырушы елдердің қатарына қосылуға мүмкіндігі бар. Жасанды интеллект және цифрлық даму министрлігін құру – дұрыс бағыттағы қадам. Бірақ оның алдағы табысы Жолдауда айтылған міндеттердің қаншалықты ойластырылып жүзеге асырылуына байланысты болмақ.

Айдын ӘШІМХАНОВ,
№2 қалалық емхананың директоры:

МЕДИЦИНА САЛАСЫНА СЕРПІН ҚАЖЕТ

– Осы Жолдауда Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев денсаулық сақтау саласына ерекше көңіл бөлді. Медициналық қызметтің сапасы мен қолжетімділігін арттыру бағытында айтылған әрбір бастама біз үшін өте маңызды. Әсіресе, жасанды интеллект технологиясын пайдалану арқылы денсаулық сақтау саласын жетілдіру туралы бастама – қазіргі заман талаптарына толық жауап береді.

Президент: «Үкімет жасанды интеллект технологиясын қолданып, медициналық қызметтердің сапасына және көлеміне мониторинг жүргізетін жаңа жүйе қалыптастыруға тиіс» деп атап өтті. Бұл біз секілді дәрігерлердің жұмысын оңтайландырып, пациентке көрсетілетін көмектің сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Цифрлық бақылау мен деректерді нақты талдау – медицинадағы ашықтық пен әділеттіліктің кепілі болады деп сенемін.

Бұған қоса, Президент: «Елімізде дәрігердің мәртебесін көтеріп, әлеуметтік жағдайын жақсарту үшін нақты шаралар қабылданып жатыр. Бұл жұмыс өз жалғасын табады» деді. Бұл сөз бізді, медицина қызметкерлерін шабыттандырып, өз еңбегіміздің бағаланатынын сезінуге мүмкіндік берді.

Сондай-ақ Мемлекет басшысы көпбейінді ауруханаларды «бюрократиялық шырғаланға салмай, пайдалануға беру қажет» екенін айтып, медициналық инфрақұрылымды дамыту жолында кедергілерді жою қажеттігін орынды көтерді. Бұл халыққа қолжетімді медициналық көмек көрсету уақытын қысқартып, ресурстарды тиімді пайдалануға жол ашады.

Президенттің «өзімізде жасалатын дәрі-дәрмектің түрі мен санын көбейту – стратегиялық міндет» деген пікірі де өте орынды. Пандемия кезінде еліміз отандық фармацевтиканың әлсіз тұстарын сезінді. Сондықтан бұл салада отандық өндірісті қолдау – ұзақ мерзімді тұрақтылық кепілі.

№106 (4850) 09/09/2025 Сейсенбі

11 МЫҢ АДАМ ЖҰМЫСПЕН ҚАМТЫЛДЫ

Астанада халықты жұмыспен қамтуға бағытталған тиімді іс-шаралар жүзеге асырылып келеді. Соның нәтижесінде тұрақты және уақытша жұмыс орындары ашылып жатыр. Сұранысқа ие мамандықтарға оқыту бағдарламалары сәтті орындалуда.

Ресми мәлімет бойынша, жыл басынан бері еңбек мобильділігі орталығына жұмыс іздеп 45 099 адам жүгінген. Жыл басынан бері елордада жұмыссыздықтан әлеуметтік қорғау іс-шараларымен 11 275 адам қамтылды, соның ішінде 35 жасқа дейінгі 5 574 жас бар. Жұмыс орнын тапқандар былайша бөлінген:

• тұрақты жұмыс орындарына орналасқандар – 1 584;

• қоғамдық жұмыстар – 2 721;

• жастар тәжірибесі – 320;

• әлеуметтік жұмыс орындары – 251;

• «Күміс жас» жобасы – 653;

• «Бастау бизнес» жобасы бойынша оқыту – 2 510;

• сұранысқа ие дағдылар бойынша онлайн оқыту – 1 046;

• әлеуметтік кәсіптік бағдар – 2 056;

• кәсіптік оқыту – 47;

• грант алғандар – 61.

Кәсіпкерлік бастамаларды қолдау аясында биыл әлеуметтік осал топтағы азаматтарға 65 грант мақұлданды. Жалпы алғанда, әлеуметтік осал санаттағы азаматтарға 125 грант беру жоспарланған. Аймақтық карта аясында 49 503 жаңа жұмыс орны ашылды, соның ішінде 43 505-і – тұрақты, 5 998-і – уақытша жұмыс орны. «Электронды еңбек биржасы» интернет порталында 759 жұмыс беруші 7 176 бос жұмыс орнын ұсынды. Жұмыссыздарды, соның ішінде жастар мен азаматтардың жекелеген санаттарын жұмыспен қамту мүмкіндіктерін кеңейту мақсатында бос жұмыс орындарына арналған 31 жәрмеңке өткізілді.

ТАЗАЛЫҚ – ИМАННЫҢ ЖАРТЫСЫ

Астанадағы Орталық саябақта республикалық «Таза Қазақстан» экологиялық акциясы аясында «Тазалық – иманның жартысы» тақырыбында «Ашық алаң» іс-шарасы өтті. Әкімдіктің ресми сайты хабарлағандай, Астана қаласының Дін істері басқармасы мен QAMQOR-ASTANA қоғамдық қоры ұйымдастырды.

Мақсат – тұрғындарды деструктивті діни ағымдардың қаупі туралы ақпараттандыру, діни сауаттылықты арттыру және дін саласындағы қолданыстағы заңнама жайлы түсіндіру. Қатысушыларға ұлттық құндылықтар, қазақ халқының тарихы мен дәстүрлері туралы айтылды. Сонымен қатар радикалды идеологияның алдын алу бойынша интерактивті «сұрақ-жауап» сессиясы өтті.

«Викториналар арқылы тұрғындардың білім деңгейін анықтап, түсіндіру жұмысын қай бағытта жалғастыру керегін білеміз. Астанада 8 ақпараттық-түсіндіру тобы жұмыс істейді. Осындай іс-шаралар жастардың қызығушылығын оятады. Бұл маңызды, өйткені деструктивті ағымдар ең алдымен жастарға бағытталады. Біздің міндет – оларды дер кезінде ақпараттандырып, қорғау» деді ұйымдастырушы, QAMQOR-ASTANA қорының бөлім басшысы Әдия Романова.

Іс-шара барысында 2000-нан астам ақпараттық парақша таратылып, онда заңнама түсіндірмелері мен экстремистік және террористік ұйымдардың ресми тізімі ұсынылды. Белсенді қатысушылар мен еріктілерге алғыс хаттар мен сыйлықтар табыс етілді. Жиын марапаттау рәсімімен және Дін істері басқармасының тапсырысымен дайындалған фильм көрсетілімімен қорытындыланды.

ЦИГУН ДЕНСАУЛЫҚҚА ПАЙДАЛЫ

Халықаралық Цигун күніне орай елорданың Байқоңыр ауданындағы Белсенді ұзақ өмір сүру орталығының зейнеткерлері Қытай халқының дәстүрлі жаттығуымен айналысты. Бұл туралы елорда әкімдігінің ресми сайты хабарлады.

Цигун – тыныс алу жаттығуларын, медитация мен физикалық қозғалыстарды біріктіретін ежелгі қытай тәжірибесі. Бұл әдіс жалпы денсаулықты жақсартуға, энергияны арттыруға және денеде тепе-теңдікті қалпына келтіруге бағытталған.

«Бүгін халықаралық Цигун күніне орай табиғат аясында жаттығуымызды өткіздік. Таза ауа, Есіл өзенінің жағасында 50-ден астам зейнеткер жақсы әсер алды деген сенімдемін. Бір ерекшелігі – 2022 жылдан бері тек Байқоңыр ауданында ғана дәл осы цигун үйірмесі тұрақты түрде жұмыс істеп келеді. Аптасына 4 рет ұйымдастырылады. Көптеген секциялардың арасынан дәл осы цигунға келетіндердің қарасы көп» дейді іс-шараның ұйымдастырушысы Бақыт Байманова.

Іс-шараға қатысушы зейнеткерлер бұл жаттығулардың денсаулыққа пайдасы зор екенін айтып отыр. «Цигунның тарихы тереңде жатыр. Ұзақ уақыттан бері жалғасып келе жатқандықтан, адамның ағзасына пайдасын тигізетіндігі дәлелденген. Жасым 84-те болса да, емін-еркін қимылдап, жүгіре беремін. Неге дәл осы бағытты таңдадым? Өйткені кез келген сәтте қорғана білуге тиіспін. Салауатты өмір салтынан бөлек, көшеде қауіпсіз жүруіме цигун жаттығуы үлкен көмегін тигізеді» деді цигун жаттығуымен айналысып жүргендердің арасындағы ең егде, 84 жастағы Қайыпқали Смағұлов. Бұл үйірме қарттар үшін ортаға бейімделуге, көңіл көтеруге, әлеуметтік ортада белсенді болуға бағытталған.

Республикалық «Бақытты отбасы – бақытты ел» акциясы аясында Астана қаласы ПД басқармасының тұрмыстық зорлық-зомбылықпен күрес бөлімі қызметкерлері отбасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу бойынша кешенді жұмыстарды жалғастыруда. Бұл туралы Elordainfo.kz. хабарлады.

«БАҚЫТТЫ ОТБАСЫ – БАҚЫТТЫ ЕЛ»

Басты бағыттардың бірі – қайталанатын зорлық-зомбылық қаупін бағалау болып отыр. Ол үшін бұрын қорғаныс нұсқамасы шығарылған адамдарға қатысты агрессорлардың тәуекелін бағалау стандарттары бойынша сауалнамалар жүргізіліп жатыр. Мұндай тәсіл мамандарға қауіп деңгейін дәлірек анықтап, жаңа құқық бұзушылықтардың алдын алу іс-шараларын дер кезінде қабылдауға мүмкіндік береді.

«Акция басталғалы ішкі істер органдарында есепте тұрған шамамен 400 адамның тұрғылықты жеріне барып тексеру жүргізілді. Олардың ішінде 200-ге жуық қорғаныс нұсқамасы шығарылып, сот шешімімен құқық бұзушылардың мінез-құлқына белгілі бір талаптар қойылды» делінген хабарламада. Сондай-ақ полиция қызметкерлері дәрістер оқып, профилактикалық рейдтер, дағдарыс орталықтарына бару жұмыстарын өткізді және тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу мен жәбірленушілердің құқықтарын қорғау мәселелері бойынша ақпараттық парақшалар таратты.

Барлық бағыттар бойынша жұмыс жалғасып жатыр. Іс-шаралар отбасылық құндылықтарды нығайтуға, азаматтардың осал топтарының құқықтарын қорғауға және әр отбасының қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған.

30 ИГІ ІС

Төтенше жағдайлар министрлігінің 30 жылдығына орай «30 игі іс» бағдарламасы аясында қалалық Төтенше жағдайлар департаменті «Ізгі өрт сөндіруші» және «Құтқарушылар қамқорлығы» атты алдын алу шараларын өткізді. Әкімдіктің ресми сайты хабарлағандай, іс-шараға ТЖД қызметкерлері, еріктілер және қала әкімдігінің өкілдері – жалпы саны 250-ге жуық адам қатысты.

Мақсат – тұрғын үй секторында өрт қауіпсіздігі деңгейін арттыру және әлеуметтік осал топтарға көмек көрсету. Акциялар барысында құтқарушылар пешпен жылыту жүйесін және электр сымдарын тексерді, қауіпсіздік датчиктерін орнатты. Сондай-ақ жалғызбасты зейнеткерлерге көмектесіп, мұржаларды тазалады, пеш пен өрт сөндіргішті пайдалану ережелерін түсіндірді және тұрмыстық мәселелерін шешуге қолғабыс етті.

ТЖД қызметкерлері қарттар үйі мен пансионаттарға да барып, тұрғындарға қауіпсіздік ережелерін түсіндірді, ғимараттардың қауіпсіздігін тексерді, түтін мен газ датчиктерін орнатып, өрт сөндіргіш сыйға тартты және оны қолдану бойынша нұсқаулық өткізді. «Қарт адамдар үшін ең бастысы – назар аудару. ТЖД қызметкерлері датчиктер орнатып, электр жүйесін тексеріп, өрт сөндіргішті қалай дұрыс пайдалану керегін жан-жақты түсіндірді. Бұдан бөлек, ардагерлерімізге шағын концерт қойып, көңілдерін көтерді. Мұндай қамқорлық үшін ризашылығымызды білдіреміз, жанымызда осындай жауапты да жанашыр жандардың бары қуантады» дейді қаладағы пансионаттардың бірінің директоры Мәншүк Қаманбекқызы.

Акция барысында балаларға да ерекше көңіл бөлінді. Құтқарушылар Балаларды қолдау орталығына барып, өрт қауіпсіздігі ережелерін ойын түрінде түсіндірді. Кейін балаларды «Ailand» ойын-сауық орталығына апарып, профилактикалық жұмысты жалғастырды. Акция соңында тәрбиеленушілерге сыйлықтар таратылды. «Біздің іс-шаралардағы басты мақсат – жақсылық арқылы қала тұрғындарының қауіпсіздігін қамтамасыз ету. Осындай алдын алу шаралары арқылы қауіпсіздік ережелерін жеткізіп, ықтимал қауіп-қатерлердің алдын алуға тырысамыз. Біздің басымдық – елордалықтардың қауіпсіздігіне қамқор болу» деді Астана қаласы ТЖД мемлекеттік өрт бақылау басқармасы бастығының орынбасары Ғабит Бабаев.

САРЫАРҚАНЫҢ САҢЛАҒЫ

СӨЗІ МЕН ІСІ ҮЙЛЕСКЕН

Жуырда белгілі мемлекет және қоғам қайраткері Оразкүл Асанғазықызының «Отбасы берекесі» деген кітабы қолыма түсті. Оразкүл қарындасымызды бұрыннан жақсы танитынмын. Оның жас кезінен ел басқару қызметіне араласып, мектепте мұғалім, мектеп директоры болып еңбек еткенінен, аудан, облыс көлемінде басшылық қызмет атқарғанынан, іскер басшы бола білуінің арқасында Қазақстанның Жоғарғы Кеңесіне депутат болып сайланғанынан, ал тәуелсіздік жылдарында Оразкүлдің астанамызда аудан әкімінің орынбасары, қалалық Тіл басқармасының басшысы, ҚР Парламенті Мәжілісінің депутаты ретінде үнемі абырой биігінде жүргенінен хабардармын.

Және бір сүйсінерлігі ұзақ жылдар бойы осындай жауапты мемлекеттік қызметтерді еңсерумен бірге Оразкүл – сөз жүзінде де, іс жүзінде де ұлт қамын бірінші орынға қойып, бойындағы бүкіл күш-жігерін сол бағытта еңбек етуге арнаған қайраткер. Бұған мысалдарды көптеп келтіруге болады. Әсіресе елордада қызметке араласа бастаған кезде қазақтың тілі, салт-дәстүрі мәселелері алдынан кесе-көлденеңдеп шыға берді. Бұрынғы қызметінің бәрі қазақы ортада өткендіктен, қазақ пен қазақтың орысша сөйлесуі, тілге, ділге мән бермеу тәрізді мінездер өте сирек болғандықтан, ондай өрескелдіктерге бұған дейін онша мән бермей келген екен. Ал мұнда аяқ басқан сайын кездесе берген ахуалға көзі де, өзі де үйрене алмай қиналғаны бар. Ақыры осы қиналу оны ұлттық тәрбиеге баса мән беру керектігін қайта-қайта қозғап, биік мінбелерден сөз сөйлесе де, мақала жазса да, кітап шығарса да осы өткір мәселені жалықпай айта беретін әдетке алып келді.

Әрине, қоғамда ұлттың салт-дәстүрі, тілі мен ділі мықтап орнығуы үшін біріншіден, орта керек, екіншіден, уақыт керек, үшіншіден, зиялы қауымның қалыптасуы қажет. Содан соң осы істі жүзеге асыра алатын, ұйымдастыра білетін, табандап тұрып, дегеніне жеткізе алатын қабілетті кісі де керек. Сол таңдау – Оразкүл Асанғазыға түсті. Астана қаласы Тілдерді дамыту басқармасының басшысы болып еңбек еткен жылдарында Оразкүл қазақ тілінің, қазақы жөн-жоралғылардың дамуына қатысты талай игілікті істердің ұйытқысы болды.

О.Асанғазықызы бір сөзінде «қазақтың байырғы, баянды, ғасырдан-ғасырға үзілмей келе жатқан мәдениеті – бүкіл қазақстандықтарды біріктіре алатын мәдениет. Біз қайда бірігеміз десек, ұлттық құндылықтарымыздың, қазақ мәдениетінің айналасына бірігуіміз керек» деген еді.

Оразкүл Парламент Мәжілісінде де белсенді депутаттардың бірі болды. Мәжілістің жалпы отырыстарында да, билік орындарына депутаттық сауал жолдауда да, журналистермен сұхбат кезінде де айтатын әңгімесі халқына қатысты зәру мәселелер еді. Әсіресе ел арасында шағын мемлекет аталып кеткен отбасы жағдайы, халықтың әлеуметтік тұрмысы, тілі, ділі, діні төңірегіндегі түйткілді мәселелерге жиі тоқталып, тиісті органдарға, жұртшылыққа қозғау салып отырды.

> О.Асанғазықызы бір сөзінде «қазақтың байырғы, баянды, ғасырдан-ғасырға үзілмей келе жатқан мәдениеті – бүкіл қазақстандықтарды біріктіре алатын мәдениет. Біз қайда бірігеміз десек, ұлттық құндылықтарымыздың, қазақ мәдениетінің айналасына бірігуіміз керек» деген еді

Оразкүл Асанғазы қазаққа қатысты зәру мәселелерді бүгінгі күні де жалықпай айтумен келеді. Мысалы, бұдан бұрын бұл тақырыптар автордың «Керегем саған айтам» (1995), «Ұлт мерейі» (2012), «Ұлт тұмары» (2015) тағы басқа кітаптарында көрініс тапқан болса, биылғы жылы Алматы қаласындағы «Қазына» баспасынан жарық көрген, мақаламыздың басында айтылған «Отбасы берекесі» жинағында одан әрі жан-жақты қамтылады. Атап айтқанда, бұл кітапта жастар үшін отбасы құрудың алғышарттары, шаңырақ шаттығын сақтаудың амалдары мен жас ұрпақ тәрбиесі тақырыптары ұлттық құндылықтарымызға, салт-дәстүріміз бен заман қажеттілігіне сай жазылған.

«Отан отбасынан басталады», «Отбасы берекесі – махаббатта», «Ел бүгіншіл, менікі ертең үшін...» деп аталатын үш бөлімнен тұратын кітаптың алғы сөзінде автор: «Қазақтың әрбір отбасы тату-тәтті, берекелі де, бақытты ғұмыр кешсе екен деген Аналық тілекпен осы кітабымды халқымыздың болашақ жас отбасылары мен келешек ұрпағына арнаймын!» деген ақ тілегін жеткізіпті.

Отбасының ең маңызды қызметтерінің бірі – жас жеткіншекті тәрбиелеу міндеті, оны қоғамдық тәрбиенің ең тиімді деген жүйесі де алмастыра алмайды. Оның негізгісі – баланы өмірге келтіру ғана емес, сонымен бірге оған әлеуметтік-мәдени ортаның құндылығын сіңіру, аға ұрпақтың өнегесін жас ұрпақтың бойына дарыту әке-шешенің ең маңызды борышы. Ананың, басқа да отбасы мүшелерінің өмір сүру тәжірибесі, жүріс-тұрысы, өз міндеттерін адал атқаруы, бір-бірін құрметтеуі – бәрі де үлкен мектеп, тәрбиелік мәселе.

Кітап бөлімдеріндегі тақырыптармен танысудан-ақ шығарманың өзектілігін айқын аңғаруға болады. «Біз кімбіз? Не үшін жараддық?», «Отбасын құру – жауапкершілік», «Өтейбойдақ өнегесі», «Тектілік дегеніміз не?», «Үйді пеш емес, махаббат жылытады», «Келіні жақсы үйдің керегесі алтын» немесе «Баланы құрсақтан тәрбиелеу», «Перзент – Алланың аманаты», «Қарты бар үй – қазыналы», «Жан мен тән тәрбиесі» және басқа да әрбір тақырып адамды ойға жетелеп, әрі қарай не айтты екен дегендей қызығушылық тудырады.

Кітаптың негізгі мазмұны жас ұрпақ тәрбиесіне құрылып, автордың өнегелі ойлармен оқырманды жетелеп отыруына Оразкүл Асанғазықызының біраз жылдар ұстаздық, педагогтық қызмет атқаруы да, бұл бағыттағы өмірлік тәжірибесі де әсерін тигізген-ау деп пайымдаймын. Өйткені өзім де осы саланың маманы болғандықтан, кітаппен танысу барысында Оразкүлдің сөз саптауынан, жазу стилінен нағыз педагогке тән қасиеттерді аңғарғандай болдым. Бұл ретте автордың өз отбасының өнегелі жағдайынан келтірілген мысалдары үлгі тұтарлық.

Кітаппен танысу барысында автордың өзі баяндап отырған ой мен білімнің барлығын діни ілімдерден, ғылыми теориялардан, ғұламалардың сөздерінен, заманауи психологиядан, қазақтың салт-санасына кереғар келмейтін бастаулардан алғанын аңғардық.

Осы кітапты жазудағы мақсаты жөнінде Оразкүл былай дейді: «Менің жалғыз ниетім – елімізде ұлттық құндылықты сақтайтын, тарихымызды, тілімізді, дәстүрімізді ұмытпайтын ұрпақ көбейіп, олардың береке-бірлігі жарасқан отбасын құруы. Ел алдында жүріп, бірнеше жыл қатарынан «Отбасы берекесі» атты дәрісімді өткізе келе халқыма айтарымды қағазға түсіруді жөн деп білдім. Осы жазғанымды оқырманым түсініп, көкірегіне түйіп, ұрпағына жеткізсе екен деген ниет-тілек білдіремін!»

Өз тарапымыздан айтарымыз, «Жақсы кітап – жан азығы» дегендей, әдемі безендіріліп, 3000 дана таралыммен жарық көріп, оқырман көзайымына айналған, тәрбиелік мәні зор бұл туынды өнегелі ұрпақтың өсіп-жетілуіне үлес қосады деген ойдамыз.

Өмірзақ ОЗҒАНБАЕВ,
«Ардагерлер ұйымы» республикалық қоғамдық бірлестігі Орталық кеңесі төрағасының бірінші орынбасары, тарих ғылымдарының докторы, профессор

Гүлбаршын ӨКЕШҚЫЗЫ

ҒАСЫРМЕН ҚҰРДАС БАСЫЛЫМ

Ұлт ұстазы, ағартушы-ғалым Ахмет Байтұрсынұлының туған күніне орай Еуразия ұлттық университеті Ғылыми кітапханасында Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, ардагер журналист Сайраш Әбішқызының «Қазақстан мектебі» журналы: 1925-2025 жылдардағы тарихи белестері» атты кітабының тұсаукесері өтті.

Алаш зиялылары тұсында «Жаңа мектеп» атауымен жарық көрген журналдың мәні мен мазмұны арада бір ғасыр уақыт өтсе де өзекті. Салтанатты іс-шараға қатысқан «Қазақ газеттері» серіктестігінің бас директоры, ҚР ҰҒА академигі Дихан Қамзабекұлы, педагог ғалым Өрік Иманғожина, Қазақстан Республикасы Ұлттық музейі ғылыми әдістемелік қызметтің басшысы Сырым Қасенов, Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық ғылым академиясының ғылыми қызметкері Біржан Ахмер және т.б. ғалымдар осы мәселе төңірегінде ой өрбітті.

Кездесуді Ғылыми кітапхана директоры Бахытжан Оразалиев алғысөзбен ашып, ғасырмен құрдас басылымды жиырма бес жыл басқарған ғибратты ғұмыр иесінің өмірі мен еңбек жолына қысқаша тоқталды.

– Сайраш Әбішқызы – қазақ баспасөз тарихында өзіндік орны, ешкімге ұқсамайтын дара жолы бар тұлға, «Қазақстан мектебі» журналының кемелденуіне аса зор үлес қосқан қайраткер. Бұл кісіні бейбіт заманның күрескері деуге болады. Әсіресе, қазақ журналистикасының тағдыры үшін еткен еңбегі – өз алдына бір төбе. Адал еңбек пен қажымас қайраттың арқасында қатардағы қарапайым мұғалімдіктен бас редакторлыққа дейін көтерілді, осы жолдағы жетістіктері мен алған атақтары бүгінгі жастарға үлгі, – деді кітапхана басшысы.

Жаңа кітаптың жарық көруіне мұрындық болған «Дихан Қамзабекұлы ұлт ұстазының туған күніне орай елімізде тіл мерекесі белгіленгенін, осы күн мен тұсауы кесілгелі отырған «Қазақстан мектебі журналы: 1925-2025 жылдардағы тарихи белестері» атты кітабының арасында тікелей байланыс бар екенін айта келе, негізін Ахмет Байтұрсынұлы, Смағұл Сәдуақасұлы сынды қазақтың біртуар арыстары қалаған журналдың өрісін одан әрі кеңейтіп, шыққан биігін жоғарылата беруде Сайраш Әбішқызының осындай көрнекті тұлғалардың ісін асқан жауапкершілікпен жалғастыра жүріп, ұлттық қоғамымыздың іргетасын белсенділікпен қалап, небір өзекті мәселелердің шешімін табудың жолдарын іздеп, ұрпақ тәрбиесі үшін ерекше еңбек сіңіргенін және ел игілігі жолында қызмет атқарып жүрген зиялы қауым өкілдерімен жүздесу бүгінгі таңда біз үшін қажет екенін атап өтті.

Одан әрі сөз алған жоба авторы әу баста «Жаңа мектеп», кейін уақыт талабына қарай «Политехникалық мектеп», «Ауыл мұғалімі» «Халық мұғалімі» болып өзгерген бұл журнал 60-жылдардағы «жылымықтан» кейін «Қазақстан мектебі» атауын алып, салалық педагогикалық, ғылыми-әдістемелік бағытынан айнымағанын, бұл басылым көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері, Алаш арысы Смағұл Сәдуақасұлы Білім министрі (Халық ағарту комиссары) болып тұрғанда ашылғанын, оның бастапқы нөмірінен А.Байтұрсынұлы, Ә.Бөкейхан, Х.Досмұхамедұлы, Е.Омарұлы, Ж.Аймауытұлы, С.Садуақасұлы, М.Жолдыбайұлы, С.Сейфоллаұлы, М.Әуезұлы т.б. көрнекті авторлар атсалысқанын жеткізді. Құрметті демалысқа шыққаннан бері отыз жыл өзімен бірге көтеріп жүрген қолжазбаны кітап етіп шығарумен бірге оған алғысөз жазуына көмек сұрай барғанында қолдау білдіріп, жазғандарын реттеп, баспадан жарық көруіне ықпал еткені үшін Сайраш Әбішқызы алдымен Дихан Қамзабекұлына және осы кітаптың шығуына атсалысқан барлық азаматтарға алғысын білдірді.

Семей облысының Ақсуат ауданының Ерназар ауылында дүниеге келген Сайраш Әбішқызы әкесінің қырық жасында көрген бірінші баласы екенін, сегіз айлығында әжесі бауырына салып батырлар жырының рухымен, әже тәрбиесімен ауыз әдебиетінің, ертегілерінің, жыр-аңыздарының сиқырлы әсеріне бөленіп, елгезек, сезімтал, пысық болып өскенін, көркем әдебиетке әуестігінің арқасында топ алдында сөйлеуге қысылмайтынын, алғашқы еңбек жолын механизатор болып бастағанын, елу жылдай журналистік қызметте еңбек етіп, білім мен журналистиканы қатар алып жүргенін, қай жерде жүрсе де төңірегіне жанашырлығымен, түйткілді мәселесін тез шешіп беруімен ерекшеленгенін, барға тасымай, жоққа жасымай өмір сүре жүріп жеті кітап шығарғанын өз аузымен баяндай отырып, кезінде аттестациялық комиссияның тізімінде болып, бес баспа табақ көлеммен шыққан ғылыми-педагогикалық тұңғыш журналдың қазіргі жағдайына қынжылысын жеткізді. Бұл ретте ол «Қазақстан мектебі» журналын Оқу министрлігі емес, ғылыми-педагогикалық басылым болғандықтан, Ғылым министрлігі өзінің қарауына алса деген ұсынысымен бірге Алаш арыстарының құрметіне ұлт ұстазы туған Торғай облысының Алаш орда болып қайта құрылуын қолдайтынын жасырмады.

Шығарушы редактор, Қазақстан Республикасы ұлттық музейі ғылыми әдістемелік қызметтің басшысы Сырым Қасеновтың айтуынша, бұл кітап – С.Әбішқызының отыз жылғы маңдай тері. «Апаймен ауылдас әрі бір мектепте дәріс алғанымызбен, есіміне жасымнан қанық болып, ақыры Алматыда таныстық. Содан бері жиырма бес жылға жуықтапты. Жаңа басылым – үлкен бір теориялық еңбек. Сондықтан оны ғылыми-педагогикалық ұжымға таратып, ғылыми талқыға ұсынуды жоспарлап отырмыз. Өйткені «Қазақстан мектебі» журналының тарихы терең. Осы кітаптың шығуына аз да болса үлес қосқаным – мен үшін үлкен қуаныш. Жүз жылдық тарихы бар журналымыз жұқармасын» деді ол.

Ыбырай Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының ғылыми қызметкері Біржан Ахмер болса, қазіргі таңда мектеп қабырғасында ғылыми жоба ұйымдастыру бойынша көптеген іс-шара өтіп жатқанын, отандық білім саласының қалыптасып, дамуындағы аталған салалық басылымның әр кезеңдегі мақсат-міндеті, жүріп өткен жолы, ағарту ісіне қосқан үлесі, көтерген әлеуметтік-мәдени жүгі, танымдық-ақпараттық қуаты, ұстаздар қауымы мен ата-аналар ортасындағы беделі, біліктілік сабақтастығы, әлемдік теория мен тәжірибені, отандық ізденіс пен сараптаманы талдау мен насихаттаудағы рөлі жаңжақты баяндалған бұл журналды зерттеп қана қоймай, оны оқушылардың ғылыми жоба ретінде қолға алуы жөніндегі ұсынысын жеткізді.

№106 (4850) 09/09/2025 Сейсенбі

Президент Қасым-Жомарт Тоқаев кешегі Жолдауында: «Цифрлық активтердің толыққанды экожүйесін тезірек қалыптастырған жөн. Цифрлық теңгенің енгізілуі бұл жұмысқа септігін тигізіп жатыр. Қазіргі таңда жобаларды Ұлттық қор есебінен қаржыландыру кезінде цифрлық теңгені қолданып жүрміз. Енді оның қолдану аясын одан әрі кеңейту қажет. Цифрлық теңгені республикалық және жергілікті бюджетте, мемлекеттік холдингтердің бюджетінде пайдалануға болады. Қазіргі заманның талабын ескере отырып, криптоактивтерге баса назар аудару керек. Ұлттық банктің инвестициялық корпорациясы негізінде Цифрлық активтердің мемлекеттік қорын құрған жөн. Бұл құрылымда жаңа цифрлық қаржы жүйесіндегі болашағы зор активтерден құралған стратегиялық крипторезерв жинақталады» деп ашық айтты. Президенттің бұл мәлімдемесі еліміздің цифрлық активтерге және заманауи қаржы технологияларына ерекше мән беріп отырғанын көрсетеді.

БҰЛ ҚАРЖЫ КӨЗІНІҢ БАСТЫ КЕМШІЛІГІ – ОНЫ ЕШБІР МЕМЛЕКЕТ РЕСМИ ҚАРЖЫ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ МОЙЫНДАМАҒАН. КЕПІЛДІК ЖОҚ, САҚТАНДЫРУ ЖОҚ. КРИПТОВАЛЮТА ӘМИЯНЫНДАҒЫ ЖЕКЕ КІЛТ ЖОҒАЛСА, ІШІНДЕГІ БАРЛЫҚ АКТИВТЕН АЙЫРЫЛУЫҢЫЗ МҮМКІН

Шапағат ӘБДІР

КӨРІНБЕЙТІН КӨП АҚША

КРИПТОВАЛЮТА – ЖАҢА ДӘУІРДІҢ АҚШАСЫ

Иә, ақша – адамзат тарихындағы ең ықпалды материалдық құндылықтардың бірі. Ал алтын балдақ сүйеніп, алтын сауыт киініп, жайма алтынмен, құйма күміспен есептесіп, «тай тұяқ», «қой тұяқ» деп аталатын күміс бірліктермен саудаласқан біздің аталарымыз үшін байлық малмен, алтын-күміспен өлшенсе, бүгінде оның баламалары сан алуан. Валюталар, активтер, инвестициялар және ең соңғы төңкеріс біз сөз еткелі отырған криптовалюта болып отыр. Қазір әлемдік нарықта ең құнды ақша бір қарағанда АҚШ доллары деп ойлауыңыз мүмкін. Алайда долларыңыз, әлемдік нарықта, құн жағынан оныншы орында. Сондықтан кейде «Арпа бидай ас екен, алтын күміс тас екен» деп бабаларымыз айтпақшы ақшаның құны адамның асқазанымен де өлшеніп жататыны тағы бар.

Әртүрлі кезеңдерде әртүрлі валюталардың дәуірі жүргені сияқты қазіргі мынау мың құбылған тотықұстың жүніндей заманда көзге көрінбейтін, қолға ұсталмайтын жаңа бір формадағы ақша пайда болды. Ол – криптовалюта. Бұл құбылыс жаһандық нарықта үлкен төңкеріс жасады.

Шынтуайтында, криптовалюта тарихы 2008-2009 жылдары биткойн арқылы басталды. Бірақ оның ғылыми-теориялық негіздері бұдан да ертерек қалыптасты. Биткойн – орталықтандырылмаған, яғни ешбір банкке немесе үкіметке бағынбайтын, тек блокчейн технологиясына негізделген цифрлық актив. Ол – қаржылық жүйенің жаңа кезеңі. Себебі біріншіден, криптовалюта арқылы аударымдар өте жылдам әрі арзан. Екіншіден, жеке деректер құпия сақталады. Үшіншіден, бұл – жаһандық нарықтағы шектеусіз және еркін айналымдағы қаржы құралы. Қазір криптовалюта дәстүрлі ақшаның баламасына ғана емес, инвестицияның тиімді түріне де айналып отыр.

КРИПТОВАЛЮТАНЫҢ ПАЙДА БОЛУ ТАРИХЫ

Жалпы бұл ақшаның пайда болуы ең алғаш рет 1980-1990 жылдары идея ретінде өмірге келді. Яғни, XX ғасырдың соңында цифрлық ақшаның алғашқы формаларын жасауға деген талпыныстармен байланысты болды десек қателеспейміз. Сол кезде «cypherpunk» деп аталатын топ – құпиялылық пен жеке деректерді қорғауға мән беретін бағдарламашылар қауымдастығы электронды ақша мен дербес қаржы жүйелерін дамытуға қызығушылық танытты. Мысалы, 1998 жылы Wei Dai есімді зерттеуші b-money деген жүйені ұсынды. Бұл шын мәнінде блокчейнге ұқсайтын идеялар жиынтығы еді. Бірақ ол нақты іске аспады. Кейін 2008-2009 жылдары биткойн пайда болды.

Міне, дәл осы кезде криптовалюта дәуірі ресми түрде басталды. Сол жылы «Сатоши Накамото» деген лақап атты адам (немесе топ) Bitcoin атты цифрлық валюта жүйесінің тұжырымдамасын сипаттаған «Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System» деген ақ қағаз (white paper) жариялады.

Бұл құжатта орталықтандырылмаған қаржы жүйесі, яғни банк немесе үкіметсіз, тек пайдаланушылар арасында тікелей ақша аударуға мүмкіндік беретін жүйе сипатталды. Жүйе блокчейн технологиясына негізделген еді.

АЛҒАШҚЫ ТРАНЗАКЦИЯ

Сөйтіп, 2009 жылдың 3 қаңтарында Сатоши Накамото алғашқы Bitcoin желісін іске қосты және алғашқы блокты (Genesis Block) өндірді. Бірнеше күннен кейін ол алғашқы 10 биткойнды басқа бағдарламашы Хэл Финниге (Hal Finney) жіберді. Осылайша бұл әлемдегі алғашқы криптовалюта транзакциясы болып қалды.

ОН МЫҢ BITCOIN – ЕКІ ПИЦЦА

Флоридада тұратын бағдарламашы әрі криптовалютаны алғашқылардың бірі болып қабылдаған энтузиаст Ласло Ханеч (Laszlo Hanyecz) 2010 жылы 22 мамыр күні Bitcoin форумында (bitcointalk.org) жазба қалдырып:

«Кімде-кім маған екі үлкен пицца әкеліп берсе, мен оған 10 000 биткойн аударамын» деп ұсыныс жасайды. Ондағы мақсат – биткойнның нақты өмірде, шынайы затқа айырбасталуы мүмкін екенін көрсету еді.

Бірнеше сағаттан кейін форум қолданушысы – Джереми Стардивант (Jeremy Sturdivant) бұл ұсынысты қабылдап, 10 000 BTC алғаны үшін Ласлоға екі пицца жеткізеді. Ал ол пиццаларды шамамен 25 АҚШ долларына тапсырыс беріп, Ласлоның үйіне жіберген.

Міне, дәл осы сәтте биткойнның нақты затқа алғаш айырбасталған тарихы басталып еді. Сондықтан да бұл оқиғаға байланысты кейін 22 мамыр – «Bitcoin Pizza Day» ретінде аталып өтетін болды. Демек, Биткойнға алғаш сатып алынған зат – бұл жай ғана пицца емес, криптовалютаның өміршеңдігін көрсеткен тарихи сәттің куәсі еді. Өйткені сол күннен бастап криптовалюта тек идея немесе код емес, нақты қолдануға болатын құрал екенін дәлелдеді.

ЦИФРЛЫ АҚША МА, СИҚЫРЛЫ АҚША МА?

Мейлі, біз қабылдамасақ да, қабылдасақ та, оның болашағына сенсек те, сенбесек те, криптовалюта өмірімізге кірісіп үлгерді. Міне, осыны дер кезінде түсініп, халықтың қаржылық сауаттылығын арттырып жүрген азаматтар да баршылық. Олардың бірі халыққа жанашырлық танытып, білім берсе, енді бірі керісінше – халықтың қалтасын қағып, алаяқтықпен айналысып жүр. Ал «Астана» халықаралық қаржы орталығының (АХҚО) лицензиясын алып, екі бағытта жұмыс істеп келе жатқан Tarlan Development Group Ltd компаниясының басшысы Темірлан Нұрахимов өзінің Цифрлық активтер академиясын ашу арқылы азаматтарға криптонарықтың қыр-сырын ұғындырып жүр.

– Биткойн алғаш рет 2009 жылы шықты және жалпы саны 21 млн болып белгіленген. Қазірге дейін 19 млн биткойн табылып, белгілі бір адамдар мен компаниялар және мемлекеттер оларды ұстап отыр. Ал әлі 2 млн биткойн жасырынып жатыр. Табылған биткойндардың 6 миллионы жоғалып кеткен, біреулер кезінде сақтаған флешкасын, ноутбугін жоғалтып алған, құпия сөзін ұмытып қалған дегендей. Ал биткойнды қалай өндіреді? Ол үшін майнинг фермалар блоктар жасап, сол биткойндарды іздейді. Майнерлер алгоритмдік тапсырманы шешу арқылы, биткойндарды табудан жарысады. Ең басты әрі мықты криптовалюта биткойн екені белгілі. Әрине, оның құлдырайтын кездері де болады, дегенмен құны әрдайым өсіп келеді. 2024 жылдың 1 қаңтарында оның құны 44 мың доллар болса, 14 наурызда 73 мың доллар көлемінде саудаланды. Қазір 106 мың долларға дейін өсті. Міне, дәл осындай кезеңде биткойн туралы жарнамалар мен хабарлар көптеп тарала бастады. Осындай кезде халық алаяқтыққа ұрынып, қаржылық зардап шегіп қалмауы үшін біз өз жұмысымызды бастадық. Сөйтіп, біздің Академия жұмысы 2023 жылдың күзінде іске қосылды. Оған белгілі бір білім алған, өмірге деген көзқарасы қалыптасқан жастардан бастап 55-60 жас аралығындағы азаматтар қабылданды. Міне, содан бері 100-ге жуық адам академияға келіп, білім алды. Олардың біразымен байланыстамыз. Осылайша, біздің аналитиктер әлеуетті инвесторларды қызықтыра алатын портфель қалыптастырып үлгерді. Бұл нарық – блокчейн-технология өнімі және IT-мен тығыз байланысты. Сондықтан елге криптоинвесторларды тарту кумулятивті эффект береді. Қазір АХҚО алаңында инвестициялық крипто-қор құру бойынша жұмыс басталып та кетті. Мейлі, қалай десек те, бұл ретте криптонарықтың жалпы капиталдануының көлемі 2,8 трлн доллар екеніне назар аудару керек. Бұл цифр геометриялық прогрессиямен өсіп келеді. Сондықтан біз де әлемдегі осындай жедел дамып келе жатқан нарық мүмкіндігін уыстан шығарып алмауымыз керек, – дейді Tarlan Development Group LTD компаниясының бас директоры Темірлан Нұрахимов.

КЕМШІЛІКТЕР ДЕ ЖОҚ ЕМЕС

Бұл қаржы көзінің басты кемшілігі – оны ешбір мемлекет ресми қаржы құралы ретінде мойындамаған. Кепілдік жоқ, сақтандыру жоқ. Криптовалюта әмиянындағы жеке кілт жоғалса, ішіндегі барлық активтен айырылуыңыз мүмкін. Себебі ол кілтті қайта қалпына келтіру мүмкін емес. Оған қоса, криптовалюта жүйесінің қадағаланбауы оны алаяқтық пен қылмыстық әрекеттерге пайдалануға ыңғайлы етеді. Заңсыз тауарлар сатылымынан бастап, қаражатты жылыстату жолына дейін кең ауқымды қамти алады. Осы себепті кей елдерде оған қарсы шектеу шаралары енгізіліп те үлгерді.

Айталық, 2025 жылдың 19 мамырында АҚШ Сенаты тұрақты монеталарды реттейтін алғашқы федералды заң жобасын мақұлдады. Қазіргі уақытта АҚШ үкіметі шамамен 200 000 BTC ұстайды, демек, олар – әлемдегі ең ірі биткойн иеленуші ел. Ал Жапонияның Қаржы қызметтері агенттігі (FSA) криптоактивтерді қаржылық құралдар ретінде ресми түрде тануды жоспарлап отыр. Бразилия болса қызметкерлер мен жұмыс берушілердің келісімімен жалақының бір бөлігін биткойнмен төлеуге мүмкіндік беретін заң жобасын қабылдап, криптоға деген оң көзқарастарын айқын ұстанып отыр. Пәкістан крипто нарығын реттеу және халықаралық аударымдарды жеңілдету мақсатында Пәкістан крипто кеңесін құрды. Соның нәтижесінде, биткойн бағасы шамамен $106,930 деңгейіне дейін көтерілсе, 14 шілде күні 1 биткойн алғаш рет 120 мың доллардан асып рекорд жаратты.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖАҒДАЙ ҚАНДАЙ?

Біздің елде де криптовалютаға деген қызығушылық жылдан-жылға артып келеді. Жеке азаматтар ғана емес, кәсіпкерлер мен инвесторлар да бұл саланы зерттей бастаған. Тіпті қазіргі таңда Қазақстанда криптовалюта карталары қолданысқа енгізілген. Онымен ел азаматтары дүкенде сауда жасап, есеп айырыса алады. Криптовалюта картасында криптовалюта түріндегі активтер сақталады. Крипто-карта механизмі: клиент төлем жасаған сәтте оның АХҚО криптонарығындағы цифрлық активтері сатылып, сол сәтте төлем картасына (банк шотына байланған) нақты ақша түседі. Операция бір мезетте жүзеге асады және есеп айырысудың жеделдігі банк пен лицензияланған крипто-провайдер арасындағы крипто-фиаттық интеграция арқылы қамтамасыз етіледі.

АХҚО-да КРИПТОВАЛЮТА САУДАСЫ

Қазіргі таңда елімізде криптовалюта саудасы тек Астана Халықаралық Қаржы Орталығы (АХҚО) аумағында тіркелген биржалар арқылы жүзеге асырылады. Ресми деректер бойынша, Қазақстанда 1,5 миллионға жуық азамат шетелдік криптобиржаларда тіркелген. Ал Қазақстан Ұлттық Банкі халықаралық тәжірибе негізінде криптонарықты реттеу бойынша ұсынымдар әзірледі. Сонымен қатар, қазірге дейін Қазақстанда ресми түрде 75 майнер тіркелген. Кейінгі 3 жылда олардың қызметтерінен түсуі тиіс салық көлемі 17,7 миллиард теңгені құрапты. 2024 жылғы салықтық тексерулер кезінде біршама кемшіліктер анықталып, тағы 4,9 миллиард теңге салық төленген. Олардың 2,3 миллиард теңгесі цифрлық майнинг үшін, ал 2,6 миллиард теңгесі корпоративтік кіріс салығына кіреді. Қаржылық мониторинг агенттігі 2024 жылы жалпы айналымы 60 миллиард теңгені құрайтын 36 заңсыз крипто айырбастау пунктін жойды. Сонымен қатар, 4,8 миллион USDT (шамамен 2,5 миллиард теңге) сомасына активтер бұғатталып, тәркіленді. Бұл шаралар қылмыстық жолмен алынған табыстарды заңдастыру схемаларына қарсы бағытталған.

P.S: ***Цифрлық валюталарды бақылау – бұл қазіргі заманның үлкен сынағы. Сондықтан азаматтардың онымен заңды түрде айналысуына мүмкіндік жасау керек. Кәдімгі банктер секілді, оның да ортақ базасын дамытып, қор биржаларын ашып, жаңа ақшаның жанқалтамызға түсуіне қоғам да, мемлекет те кедергі емес, керісінше, көмек көрсетуі керек-ақ.***

Шапағат ӘБДІР

«КЛАССИК ҰСТАХАНАСЫНДА» НЕ АЙТЫЛДЫ?

Астана қаласы Тілдерді дамыту және архив ісі басқармасы мен Қазақстан Жазушылар одағының Астана қалалық филиалының бастамасымен жаңа әдеби жоба – «Классик ұстаханасы» өз жұмысын бастады. Бұл жоба – қазақ әдебиетінің тірі аңыздарына айналған қаламгерлердің шығармашылық лабораториясына терең үңіліп, кейінгі буынмен тәжірибе алмасуын көздейтін тың бастама.

«Классик ұстаханасының» алғашқы қонағы – көрнекті жазушы, Мемлекеттік сыйлықтың иегері, қазақ прозасының дара тұлғасы Төлен Әбдік болды. «Жазушы лабораториясы» атты шығармашылық кездесуде Төлен Әбдік өз өмір жолы мен жазушылық тәжірибесі туралы кеңінен әңгімеледі.

Жазушы лекция барысында тек әдебиет төңірегінде ғана емес, адамзаттық құндылықтар, рухани ізденіс, ой бостандығы мен шығармашылық еркіндік туралы да кең көлемде сөз қозғады. Ол өзінің шығармашылық ізденісінің жолында шетел әдебиетіне ерекше қызығушылық танытып, Шарль Бодлер, Жан-Поль Сартр, Эрнест Хемингуэй, Альбер Камю сияқты жазушыларды оқығанын айтты. Солардың әсерінен дүниетанымы өзгеріп, «Ой бостандығы деген ұғым барын, сөз бостандығы адам болмысының өзегі екенін, барлық адам (ұлт) тең, бірдей құқыққа ие екенін» түсінгенін жеткізді. Бұл жазушының өмірлік философиясының іргетасын қалаған сәт еді.

АЛҒАШҚЫ ӘҢГІМЕСІ – «РАЙХАН»

Сонымен қатар кездесу барысында Төлен Әбдік алғашқы әңгімесін «Райхан» деген атпен үшінші курс оқып жүрген кезінде жазғанын айтып, ол кезде өзін бірден «жазушы болып кеттік» деп ойлап бала қиял, балаң мінезбен жастықтың желігіне де ергенін еске алып күлді.

– Сөйтсек, жазушылық бір әңгімені жазумен келмейді екен. Ол ұзақ әрі үздіксіз еңбек пен ізденістің жолы екен, – деді.

Ал кейінгі жазылған «Қонақтар» атты әңгімесінде жазушы ұрпақтар арасындағы үзіліс мәселесін көтереді. Шетелге оқуға кеткен баласы мен ауылда қалып қойған ата-ана тағдыры арқылы заман мен буын алшақтығын, мәдениет пен құндылықтар арасындағы алшақтықты терең бейнелейді.

– Ұрпақ пен ұрпақтың арасындағы байланыс үзілген сәтте, халықтың болмысы өзгереді, – деп түйді жазушы.

Енді бірде «әкем өмірден өтер шағында туыс-туған, бала-шағасын жинап алып, өзінің соңғы сапары жайлы әңгіме қозғады. Сүйекті кім жуады? Қалай жерлейсіңдер? Алыс-жақыннан келген құда-жекжатты қалай жөнелтесіңдер деген сыңайда шағын кеңес құрды. Бұл бір жағынан өз өсиеті де болатын.

Сол сәтте, өлім аузында отырып, бөтен біреудің емес, өз өлімін сабырмен сөз еткен әкемнің бейнесі мені қатты таңғалдырды. Қорқынышсыз, ерекше бір байсалдылықпен, сабырмен бізге бәрін тапсырып отырды. Ол сөздері маған терең әсер етті.

Сол кезде мен «өмір бойы кітап оқып, білім жинасақ та, дәл мұндай сабырлықты, дәл осындай өмірмен қоштасудың алдындағы әке бойындағы салмақтылығын ешбір кітап үйретпепті ғой» деген ойға қалдым. Бұл өмірдің өзінен, әкенің өнегесінен келетін үлкен сабақ еді. Кейін осы оқиғаның әсерінен «Әке» атты шығармамды жаздым» деп сөзін жалғады жазушы.

«ОҢ ҚОЛ» ТУРАЛЫ ОЙ

Әңгіме барысында автор өзінің «Оң қол» шығармасы турасында да тоқталды. Бұл туындысын жазу барысында Достоевский, Ницше сияқты ойшылдарды оқып жүргенін айтты.

– Адамның бойындағы жаман ой өлмейді. Жаман әрекет – жаман ойдан басталады. Егер ойымызды таза ұстасақ, жанымыз да тазарады. Адам – ең алдымен ішкі ойымен адам, – деді ол. «Оң қол» – сол ішкі тартыстың, жан әлемінде зұлымдық пен ізгіліктің күресін көрсететін психологиялық туынды.

ЖАЗУШЫНЫҢ АЗАМАТТЫҚ ҰСТАНЫМЫ

Кездесу барысында жазушы өзінің тек әдебиетпен шектелмейтінін, азамат ретінде де белсенді ұстанымда екенін көрсетті.

– Мен Кеңес өкіметінің жүргізген саясатына, идеологиясына түбегейлі қарсы болдым. Бірақ әлі де біздің қоғамда өткен тарихын мақтан тұтатын, сол кездегі өз заманының тираны болғандарды тұлға ретінде дәріптейтін адамдар бар. Шын мәнінде кешегі бабаларымыз батыр болған, бай болған деп олардың зұлымдығын ұрпағына мұра етіп, оны мақтан ету – надандық, – деп бір тоқталды.

Ол сонымен бірге бүгінгі заманның да «көзқарас шайқасына» толы екенін, «Парасат майданы» повесін жазуда осы идеялар мен дүниетанымдық қақтығыстардың негізгі арқау болғанын атап өтті.

КҮНДІЗ ОТЫРМАҒАН, ТҮНДЕ ҰЙЫҚТАМАҒАН

Жазушының ең үлкен күресі – шығармашылықпен күрес екені де бәрімізге аян. Әрбір шығармашылық адамы жазу үстелінде отырып ой арпалысын кешетіні, оны қағазға түсіріп үлгергенше неше түрлі кедергілер мен ішкі толғаныстарды көретіні анық. Міне, осындай сынақтарды Төлен Әбдік те бастан өткерген. Бұл турасында ол өзінің «Өліара» романын жазу барысындағы қиындықтарын еске алып, былай деді:

«Кешкі сегізден таңғы сегізге дейін тапжылмай отырып жазатынмын. Он күн бойы сол тәртіппен жұмыс істеп, романды бітіріп шықтым» деді.

ШЫНАЙЫ ДОСТЫҚ – ҚҰНДЫЛЫҚ

Кездесу соңында жазушы өзінің қаламдас достары, әдеби орта туралы да жылы естеліктерімен бөлісті. Соның ішінде Дулат Исабековпен бірге бір шағын ауданда тұрған кездерін, мектепке балаларын бірге апарып алып келетіндіктерін айтып сағынышпен еске алды.

– Сол кезде адамның өмірін қызықты ететін де, мәнді ететін де – достық екенін ұқтым. Шынайы достық – өмірге сәуле түсіретін құндылық, – деді ол.

Осылайша, «Классик ұстаханасы» жобасының алғашқы қонағы, Қазақстанның халық жазушысы Төлен Әбдіктің шығармашылық шеберханасына сапар жасай отырып, оның әдебиеті мен өмірлік философиясының тереңдігін түсінуге мүмкіндік туды. Бұл кездесуде сөз бостандығы, рухани ізденіс және шығармашылық еркіндік мәселелері төңірегінде көп мағыналы ойлар айтылды. Қазақ прозасының бүгінгі дара тұлғасының шығармашылық жолы мен адамгершілік ұстанымдары жас буынға үлгі болары анық.

НАШАҚОРЛЫҚТЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК САЛДАРЫ: АИТВ-ИНФЕКЦИЯСЫН ЖҰҚТЫРУ ҚАУПІ

Әлемдік қауымдастық нашақорлықты қазіргі заманның ең маңызды мәселесі деп санайды. Нашақорлық – бұл психиканың, жеке басының өзгеруіне әкелетін есірткіге тәуелділік. Бүгінде жағдай, өкінішке қарай, әлдеқайда нашарлап, нашақорлықпен күресу әдістері нашақорлықтың алдын алу, ауырсынуға тәуелділіктің пайда болуы және әсіресе оларды қолданудың салдары туралы ақпаратты кеңінен таратуды қамтуы тиіс.

Әсіресе жас адамдар, есірткіге тәуелді болмаса да психобелсенді заттарды қабылдауға келгенде осал болып келеді. Есірткіге мас болған кезде олар өз әрекеттерін басқара алмайды. Есірткіге тарту қоғамды қылмыстық жауапкершілікке итермелейді. Есірткіні енгізу кезінде жалпы шприцтерді, инелерді қолдану АИТВ-инфекциясы мен гепатиттің таралуына әкеледі. Бірақ есірткіге тәуелді адамдар өкінішке қарай, медициналық көмекке сирек жүгінеді.

Нашақорлық көбінесе жастарды қамтығандықтан, оны әлеуметтік-педагогикалық проблема деп атауға болады.

Есірткіге тәуелді адамның орташа статистикалық жасы жыл сайын төмендеп келеді.

Қазіргі қоғамда өмір сүріп жатқан жастар арасында жасөспірімдерді қызықтыратын белгілі бір есірткіге тәуелді субмәдениет қалыптасқан. Бұған пұттардың ашылуы және есірткіге қарсы тиімді насихаттың болмауы ықпал етеді. Адам психоактивті заттармен неғұрлым ертерек қосылса, соғұрлым оның есірткіге тәуелділігі жылдам дамитыны анықталды.

Бүгінде жастар шұғыл профилактикалық көмекке мұқтаж.

Есірткіні тұтынудың ең ауыр зардаптарының бірі – адамның иммун тапшылығы вирусын (АИТВ) жұқтыру қаупін жоғарлата түседі. Бұл әсіресе есірткіні инъекциялық жолмен қолданатын адамдарға қатысты. Бірнеше адамның бір шприцті немесе инені қолдануы, сондай-ақ қорғалмаған мінез-құлықтың басқа түрлері (мысалы, есірткі қабылдаған адамның қорғалмаған жыныстық қатынасы) АИТВ жұқтыру ықтималдығын едәуір арттыра түседі.

Адам есірткіні неғұрлым ұзақ қолданса, АИТВ-ны және В және С гепатиті, мерез сияқты басқа инфекцияларды жұқтыру және созылмалы аурулардың даму ықтималдығы соғұрлым жоғары болады. Ұзақ мерзімді тұтыну қалпына келтіруді қиындатады, емдеуге деген ынтаны төмендетеді және көбінесе оқшаулануға әкеледі.

Есірткіге тәуелді жастар санының өсуі әлеуметтік-педагогикалық жұмыстың жаңа түрлерін іздеуді талап етеді.

Астана қаласының АИТВ орталығының қызметкерлері жастар арасында мектептерде, колледждерде, жоғары оқу орындарында – АИТВ/ЖИТС мәселелері бойынша кеңес беру, дәрістер оқу, тренингтер, акциялар, кездесулер, әңгімелер, флэш-мобтар өткізеді.

АИТВ-ның қан, сперматозоид, қынап секреция мен омырау сүті арқылы берілетінін айта кету қажет. Өзіңізді қорғау үшін бейтаныс адамдармен жыныстық қатынас кезінде мүшеқапты қолданыңыз, инъекция кезінде басқа адамдардың шприцтерін қолданбаңыз, тәуекел жағдайы орын алған кезде АИТВ-инфекциясына үнемі тестілеуден өту, жанасуға дейінгі профилактиканы қабылдау, төтенше жағдайларда жанасудан кейінгі профилактиканы қабылдау маңызды. Көмек сұраудан қорықпаңыз. Астана қаласының АИТВ орталығы жанындағы Сенім пункттері мен Достық кабинеттері ЖЖБИ-ды диагностикалау, сондай-ақ емдеу және алдын алу үшін АИТВ-инфекциясының алдын алу мәселелері бойынша тегін және құпия түрде көмек көрсетуге әрқашан дайын.

Тек бірлескен іс-әрекет қана тәуелділікті азайтуға, жастардың қалыпты өмірге оралуына көмектесе алады.

Нашақорлық – бұл мемлекет, қоғам және әр адамның назарын талап ететін күрделі әлеуметтік мәселе.

В.БУЛАШЕВА,
Астана қаласы әкімдігінің «АИТВ-инфекциясының алдын алу орталығы» МКҚК эпидемиолог-дәрігердің көмекшісі

ХАБАРЛАНДЫРУ

«Астана қаласының сәулет, қала құрылысы және жер қатынастары басқармасы» ММ Қазақстан Республикасы Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрінің 30.09.2020 жылғы № 505 бұйрығымен бекітілген қала құрылысы жобаларын әзірлеу, келісу және бекіту қағидаларының нормалары мен талаптарына сәйкес егжей-тегжейлі жоспарлау жобасын әзірлеу бойынша қоғамдық талқылаулар өткізілетіні туралы хабарлайды:

Астана қаласы, Байқоңыр ауданы, А.Пушкин көшесінде орналасқан жер учаскесінде «Қонақ үй кешенін салу және пайдалану» объектісін орналастыру бөлігінде, тапсырыс беруші «TOMIRIS SM 2023» ЖШС.

Қоғамдық талқылаулар 2025 жылғы 29 қыркүйекте сағат 11:00-де Республика даңғылы, 32, 1-қабат мекенжайы бойынша өтеді.

Дәлелді ескертулер мен ұсыныстар қоғамдық талқылаулар басталған күнге дейін 3 жұмыс күнінен кешіктірілмейтін мерзімде Suyunova.zh@astana.kz электрондық мекенжайға немесе Астана қ., Ә.Мәмбетов к-сі, 24-үй мекенжайындағы ұсыныстар жәшігінде (холл) қолма-қол қабылданады.

№106 (4850) 09/09/2025 Сейсенбі

БЕЛГІТАСҚА ҚОСЫЛҒАН КҮЙШІ ЕСІМІ

Астанадағы «Күйшілер» аллеясында қазақ халқының күйшілері мен композиторларының есімдері қашалған белгітас бар. Бұл қатарға осыдан бір жыл бұрын өмірден өткен күйші-композитор, ұстаз, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері Орынбай Дүйсеннің аты қосылды.

Күйші есімінің белгітасқа жазылуына орай салтанатты жиын ұйымдастырылды. Дина Нұрпейісова ескерткішіне гүл шоқтарын қоюмен басталған іс-шараға қалалық Мәдениет басқармасы, елорданың Алматы ауданының әкімдігі мен «Күй анасы» қоғамдық қоры қолдау көрсетті. Ал ескерткішке Орынбай Дүйсеннің аты қосылуына оның шәкірттері, осы салтанатты жүргізген күйші-композитор, дирижер, Қазақстанның Мәдениет қайраткері Нұрлан Бекенов пен Ерболат Сапуанов мұрындық болды.

Жиында сөз бастаған «Күй анасы» қоғамдық қорының төрағасы Төлеген Қуанышев күйші шәкірттерінің ұсынысымен, Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясының ғылыми кеңесінің шешімімен белгітасқа Орынбай Дүйсеннің есімі жазылғанын айта келе, оның жарқын бейнесін еске алды, қазақтың күй өнеріне қосқан үлесіне тоқталды. Алдағы уақытта «Күйшілер» аллеясында қазақтың дәстүрлі ән өнерінің ірі өкілдеріне арналған белгітас орнату жоспарланып отырғанын жеткізді.

Тарих ғылымдарының докторы Бүркітбай Аяған күй құдіреті туралы толғанды. Күйші, ұстаз, Қазақстанның еңбек сіңірген өнер қайраткері Айтжан Тоқтаған Орынбай Дүйсеннің өмір мен өнер жолы, кісілік келбеті жайында әңгімеледі. Соның ішінде Алматы эстрада-цирк студиясын (қазіргі Жүсіпбек Елебеков атындағы эстрада және цирк колледжі), кейін Құрманғазы консерваториясындағы Құбыш Мұхитовтың класын қызыл дипломмен бітіргенін, студент кезінен Құрманғазы оркестрінде домбырашы болғанын атап өтті.

Орынбай Дүйсен – Астанадағы К.Байсейітова атындағы Қазақ ұлттық өнер университетінің негізін қалаған ұстаздардың бірі. Осы оқу орнында өмірінің соңына дейін қызмет істеп, профессор ғылыми дәрежесін алды. Университет атынан музыкатанушы, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері Раушан Мұсақожаева сөз сөйлеп, естеліктерді жаңғыртты. Тарих ғылымдарының докторы, Сәкен Сейфуллин музейінің директоры Марат Әбсеметов аталмыш музейде қазақ күй өнерін насихаттау, әсіресе қуғын-сүргінге ұшыраған күйшілер есімдері мен мұрасын дәріптеу бағытындағы жұмысқа Орынбай Дүйсен үлкен көмек, қолдау көрсеткенін айтып, оның атына елордада бір көше беруді ұсынды.

Айта кетерлігі, қазір күйші туралы кітап баспаға дайын тұр. Еңбек авторы – Гүлжанат Біржанова. Оны шығаруға қолдау керек болып жатыр. Жиында осы жөнінде құлаққағыс етілді. Орынбай Дүйсеннің алғашқы шәкірті, Қазақстанның еңбек сіңірген әртісі Тұрар Әліпбаев Қазанғаптың «Көкілін», күйшінің соңғы шәкірттерінің бірі Табыс Құдайберген ұстазының «Отпантау» күйлерін тартты. Орынбай Кәріғұлұлының отбасы атынан алғыс айтылды.

АҚЖОЛДЫҢ АРНАЙЫ ЖҮЛДЕСІ

Ақтөбе қаласында қазақтың тұңғыш барды Табылды Досымов атындағы «Сәйгүлік» атты III республикалық байқау өтті. Оған қатысқан Ә.Мәмбетов атындағы Мемлекеттік драма және комедия театрының актері Ақжол Амантай арнайы жүлдеге ие болды.

Актер өткен жазда ғана аталмыш өнер ошағында премьерасы өткен «Сәйгүлік» музыкалық драмасында Табылды бейнесін сомдап, көрермендерді тәнті еткен еді. Спектакльді өзіміз де тамашалап, Табылды тіріліп келгендей күй кешкен едік. Бұл әртістің өзіне бекітілген кейіпкерін бойына сіңіргендігінен болар. Міне, Табылды тұлғасына байланысты тағы да бір жетістікке жетіп отыр. Бірнеше күн бұрын ғана осы театрдың жаңа маусымы ашылды. «Сәйгүлікті» көрермендер 14 қыркүйек күні тамашалай алады.

Ал 12-17 қыркүйек күндері Талдықорған қаласында Халық әртісі, КСРО және Қазақстанның Мемлекеттік сыйлығының иегері, Қырғызстанның еңбек сіңірген мәдениет қайраткері Бикен Римова атындағы «Biken» атты III халықаралық театр фестивалі өтеді. Оған Ә.Мәмбетов атындағы Мемлекеттік драма және комедия театры «Чарли Чаплин» қойылымымен қатысады. Жеңіс тілейміз!

КІТАПХАНАДАҒЫ КЕЗДЕСУ

Жақында ғана елордада №12 көпшілік кітапханасы ашылды. «Бағыстан» тұрғын үй кешенінде орналасқан жаңа кітап ордасының ашылуымен қала әкімдігіне қарасты кітапханалар саны 22-ге жетті. Руханият ошағында алғашқы іс-шара өтіп те үлгерді. Астана қаласы Орталықтандырылған кітапханалар жүйесі мен қалалық Мемлекеттік архив бірлесіп, «Бабадан қалған бағзы тіл» атты әдеби кеш ұйымдастырды.

Қазақстан халқы тілдері күніне орай өткен белгілі ақын Мұхарбек Жәкейұлымен кездесуде мәртебелі поэзия салтанат құрды. Студент күнінен ақын болып танылған кеш қонағы өмірін әскери саламен, соның ішінде әскери журналистикамен байланыстырды. Бүгінде Қорғаныс министрлігінің медиаорталығында қызмет істейді. Әскери шені – доғарыстағы подполковник. Оның шығармашылығы рухты өлеңдер мен жүрек қылын шертетін жырлармен, тілінің шұрайлылығымен ерекшеленеді.

Мұхарбектің өлеңдеріне әндер де жазылды. Соның ішінде елге кең тарағаны – досы, журналист Оразәлі Баймұраттың «Үмітім гүлім» әні. Бұл туындыны талай белгілі әнші шырқады. Атап айтқанда, Тоқтар Серіков, Еркін Нұржанов, Нұржан Төлендиев, Заттыбек Көпбосынов, Асхат Тарғын айтты. Бірақ бұрын ән сөздері тыңдармандарға бұрмаланған күйінде жетіп жүрсе, кейіннен бұл олқылықты «Әдемі-ай» дуэті түзеді.

«Бабаларымыз өз заманында тіл туралы біраз дүниенің басын ашып айтып кетті. Бүгінгі күні де баба тілі өз құндылығын арттырмаса, кеміген жоқ. Тіл дегеніміз – ұлттың жаны, жүрегі, тағдыры. Сондықтан ана тіліміздің ғұмыры мәңгі жасай береді» деді ақын.

Астана қаласы Мемлекеттік архиві ғылыми-зерттеу және ақпараттық түсіндіру жұмысының басшысы Ғазиза Тұрмағанбетқызы кеш қонағына мекеме атынан алғыс хат пен естелік сыйлық тапсырды.

Бетті дайындаған **Аманғали ҚАЛЖАНОВ**

«ЖІГЕРЛІ ЖАНДАР» ЖАРЫСТЫ

Астанада Ботаникалық бақта Конституция күніне орай ерекше қажеттіліктері бар адамдарға арналған «Жігерлі жандар» марафоны ұйымдастырылып, оған 80-ге жуық адам қатысты.

Үшінші мәрте өткізіліп жатқан жүгірісте қатысушылар 1 және 3 шақырымдық қашықтықты еңсерді.

– Алғашқы парамарафонымыз Паралимпиадалық жаттығу орталығынан басталып, 30-дай ғана қатысушы жиналып еді. Міне, енді ауқымымыз кеңейіп, үшінші жарысымыз Ботаникалық бақта өтіп, ниет еткендердің қатары 80-ге дейін өсті. Біздің мақсатымыз – ерекше қажеттіліктері бар адамдарды барынша салауатты өмір салтын ұстануға шақыру, – деді Астана қаласының Паралимпиадалық жаттығу орталығының атқарушы директоры Абдусаид Назаров.

Спорттық іс-шараға 2018 жылдан бері параспорттың серіктесі болып жүрген Dosortopedia компаниясы да атсалысып, мәреге жеткен үш қатысушыға қолбаны сыйға тартты.

– Өзім Астана қаласында енді дамып келе жатқан пара садақ ату спортымен айналысамын. Біздің спортта негізгі күш қолға түседі. Сондықтан бүгінгі жүгірісте 3 шақырымға тіркеліп, керемет эмоция алдым. Бұйырса, алдағы уақытта да осындай шараларға қатысуға тырысамын, – деп атап өтті қатысушы Ғабдолла Түймебаев.

Іс-шараның соңында барша қатысушылар арнайы сыйлықтар мен естелік медальдарға ие болды.

Редакция қолжазба иелерінің пікірлері мен көзқарасын бөлісуі шарт емес.

ELORDA AQPARAT

Газет ҚР Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 23.05.2018 ж. тіркеліп, №17120-Г куәлігі берілген.
Меншік иесі: «Elorda Aqparat» ЖШС

Директор – **Олжас СЫДЫҚБЕК**

Бас редактор – **Еркін ҚЫДЫР**

Бас редактордың орынбасары – **Ғалым ҚОЖАБЕКОВ**

Газетте жарияланған материалдарды сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.

Газет сейсенбі, бейсенбі және сенбі күндері шығады.

Жарнама мен хабарландырулардың мазмұнына жарнама беруші жауап береді.

Газет «ASTANA AQSHAMY» газеті редакциясының компьютерлік орталығында теріліп, қатталды.
Тираж – 10 200. Апталық таралымы – 15 300
Тапсырыс № 106
Баспахана: Астана қаласы, Сілеті көшесі, 30-үй
«Медиа-холдинг «ERNUR» ЖШС

Редакция мекенжайы:
010000, Астана қаласы, Достық көшесі, 13, «Нұрсая-2» ТК

Va-reklama@mail.ru
aqsham1990@mail.ru

Кезекші редактор – Төлен ТІЛЕУБАЙ